

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ
УКРАЇНИ

КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА ТЕОРІЇ ОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

за освітньою програмою «Олімпійський спорт і освіта»

на тему: **«КОМПЛЕКТУВАННЯ КОМАНД ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО
БАСКЕТБОЛУ»**

здобувача вищої освіти

другого (магістерського) рівня, групи 2М5 ОС1

Дун Феньшо

Науковий керівник: Безмилов М.М.,

к.фіз.вих., доцент

Рецензент: Шутова С.Є.,

к.фіз.вих., доцент

Рекомендовано до захисту на засіданні
кафедри (протокол № 6 від 11.12 2023)

Завідувач кафедри: Радченко Л.О.

д.фіз. вих., професор

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	9
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ВІДБОРУ ТА КОМПЛЕКТУВАННЯ КОМАНД В БАСКЕТБОЛІ.....	10
1.1. Багаторічний відбір та орієнтація підготовки спортсменів в баскетболі під час комплектування команд	10
1.2. Система спортивних змагань та змагальна діяльність в сучасному баскетболі.....	16
1.3. Глобалізація та професіоналізація баскетболу на сучасному етапі розвитку гри.....	21
Висновок до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	27
2.1. Методи досліджень.....	27
2.1.1. Аналіз літературних джерел та даних Internet.....	27
2.1.2. Анкетування.....	27
2.1.3. Метод експертних оцінок.....	28
2.1.4. Педагогічне спостереження.....	30
2.1.5. Математико-статистичні методи досліджень.....	30
2.2. Організація досліджень.....	31
РОЗДІЛ 3. КОМПЛЕКТУВАННЯ БАСКЕТБОЛЬНИХ КОМАНД ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ З УРАХУВАННЯМ ТЕНДЕНЦІЙ ДО ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ГРИ.....	33
3.1. Наслідки впливу процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на розвиток баскетболу в світі.....	33
3.2. Особливості комплектування професійних команд в НБА.....	35

3.3. Комплектування баскетбольних команд високої кваліфікації в різних країнах світу в умовах інтернаціоналізації та професіоналізації гри	42
3.4. Комплектування українських баскетбольних команд в умовах інтернаціоналізації та професіоналізації гри.....	47
Висновки до розділу 3.....	49
РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКТУВАННЯ ЗБІРНИХ КОМАНД З БАСКЕТБОЛУ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ З УРАХУВАННЯМ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ.....	51
4.1. Феномен «ефекту віку» та його вплив на особливості комплектування кадетських, юніорських та молодіжних збірних команд країни.....	51
4.2. Особливості комплектування баскетбольних команд в різних країнах світу в залежності від вікової категорії	54
Висновки до розділу 4.....	62
РОЗДІЛ 5. АНАЛІЗ ТА ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	64
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Актуальність. Ефективність підготовки спортсменів в олімпійському спорті багато в чому залежить від правильно обраних стратегічних шляхів його подальшого вдосконалення, виявлення резервів її різних напрямків. Одним із таких напрямків є максимальна орієнтація на індивідуальні задатки та здібності спортсменів під час вибору спеціалізації, визначенні раціональної структури змагальної діяльності, побудові всієї системи багаторічної підготовки. Це, в свою чергу, потребує якісного відбору та орієнтації підготовки спортсменів на всіх етапах багаторічного вдосконалення [1-3,16,22,27,61,64].

Відбір перспективних спортсменів в сучасних умовах спорту вищих досягнень набуває особливої значущості, сприяючи підвищенню ефективності тренувального процесу. Значний інтерес до цієї проблеми пояснюється бурхливим зростанням спортивних результатів на міжнародній спортивній арені, та настільки високим їх рівнем, що наблизитися до них чи перевершити їх може далеко не кожний. Звідси виникає необхідність пошуку фізично обдарованих, талановитих людей, які б могли показати високі спортивні результати в екстремальних ситуаціях, характерних для спорту вищих досягнень [37,61,66,70,74,78,88]

Одним із важливих напрямків спортивного відбору є проблема комплектування складу спортивних команд, від ефективності якої залежить спортивних результат в тих видах спорту, де успіх досягається сумісними зусиллями партнерів по команді. Одним із головних напрямків процесу комплектування команди в спортивних іграх, є підбір спортсменів на різні ігрові позиції [8,26,53,54,120,122].

В процесі комплектування необхідно враховувати те, наскільки можливості гравців відповідають певним ігровим амплуа у команді, специфіці їх змагальних функцій [5-7,10,19,50,75,80,103].

Відбір спортсменів в команду високої кваліфікації представляє собою складний та багатоетапний процес. Спортивна команда в ігрових видах

спорту представляє собою унікальне поєднання спортсменів різного віку та амплуа, рівня техніко-тактичної підготовленості, індивідуальних психологічних можливостей та ін. [4,13,25,29,33,42,112,128].

На сьогоднішній день провідні світові баскетбольні клуби, проводять постійний пошук перспективних гравців, які зможуть підсилити гру команди під час виступів на внутрішній та міжнародній арені.

Однією із важливих проблем розвитку баскетболу сьогодні є професіоналізації та глобалізація гри. Процеси глобалізації проявляють не тільки у можливості гравців вільно працевлаштовуватися в будь-якій баскетбольній команді світу, а в зближенні підходів до методики підготовки спортсменів та тактичних сценаріїв ведення змагальної діяльності.

При цьому можна спостерігати, що процеси інтернаціоналізації світового баскетболу по різному вплинули на виступи баскетбольних команд на клубному та національному рівнях. Заможні баскетбольні клуби отримали значну перевагу над іншими учасниками спортивних змагань. Сьогодні найкращі спортсмени сконцентровані в певних чемпіонатах та клубах (в баскетболі це – НБА, провідні клуби Іспанії та ін.), які можуть запропонувати найбільш вигідні матеріально-спортивні умови гравців з різних країн світу. Всі інші клуби змушені виступати у якості спортивного «донору» для постачання своїх найбільш перспективних підготовлених гравців у такі клуби. За двадцять років (починаючи з середини 90-х років двадцятого сторіччя) впливу процесів глобалізації на розвиток баскетболу, склалася своєрідна ієрархія баскетбольних команд по всьому світу, і завданням кожного спортсмена в цих умовах є досягнення найвищої її планки.

Що стосується виступів національних збірних команд, то рівень конкуренції в таких умовах значно зріс. Сьогодні боротьбу за найвищі нагороди престижних міжнародних змагань ведуть від п'яти до десяти збірних. Така щільність рівноцінних команд пояснюється тим, що гравці різних країн світу виступають в одних і тих же баскетбольних клубах та багаторазово зустрічаються під час виступів на клубному рівні. Поширеною

також стала практика натуралізації баскетболістів (переважно громадян США) для виступів за національну збірну команду. Фактично на турнірах національних збірних команд зустрічаються одноклубники перевдягнуті у форму своїх країн.

В таких умовах значно зростає роль раціонально побудованого тренувального процесу та мотивація гравців на досягнення найвищого результату. Ті колективи, яким вдається впоратися із завданням виведення професійних гравців на пік «спортивної форми» для участі в турнірах національних збірних команд, зазвичай й досягають підсумкової перемоги.

Попри значний вплив процесів професіоналізації та глобалізації світового баскетболу ця проблема залишається малодослідженою з боку фахівців. Важливим, на наш погляд, є визначення впливу цих процесів на особливості комплектування баскетбольних команд в різних країнах світу. Зв'язок процесів глобалізації та професіоналізації баскетболу на комплектування команд різних вікових категорій та ін.

Зв'язок роботи із науковими планами та темами. Робота виконується в рамках науково-дослідної теми «Вдосконалення системи спортивної підготовки і змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів в сучасних умовах інтенсифікації змагальної діяльності» згідно Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2021-2025 рр.

Мета роботи: визначити вплив процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на особливості комплектування кваліфікованих баскетбольних команд в різних країнах світу.

Завдання роботи:

1. Проаналізувати та узагальнити дані з проблем глобалізації і професіоналізації в спортивних іграх загалом, та в баскетболі, зокрема (за даними літературного огляду).
2. Визначити вплив процесів глобалізації та професіоналізації на розвиток баскетболу в світі і в Україні (за даними експертного опитування).

3. Дослідити особливості комплектування кваліфікованих баскетбольних команд на клубному та національному рівнях в різних країнах світу з урахуванням тенденції до інтернаціоналізації світового баскетболу.
4. Визначити можливі перспективні напрямки розвитку баскетболу в світі і в Україні з урахуванням процесів інтернаціоналізації та професіоналізації гри.

Об'єкт досліджень: відбір та комплектування команд високої кваліфікації в баскетболі.

Предмет дослідження: процеси інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу та їх вплив на особливості комплектування кваліфікованих клубних та національних збірних команд в різних країнах світу.

Методи досліджень:

1. Аналіз літературних джерел та даних Internet
2. Анкетування
3. Метод експертних оцінок
4. Педагогічне спостереження
5. Математико-статистичні методи досліджень

Наукова новизна роботи:

- вперше досліджено особливості комплектування баскетбольних команд в різних країнах світу з урахуванням інтернаціоналізації гри;
- вперше визначено вплив процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на особливості комплектування баскетбольних команд в чемпіонатах України;
- вперше проведений порівняльний аналіз ефективності змагальної діяльності вітчизняних та зарубіжних баскетболістів, що виступали в клубах української Суперліги;
- вперше визначено динаміку збільшення кількості легіонерів в професійних клубах НБА за останні 35 років;

- вперше показано специфічні особливості та вибірковість залучення іноземних гравців до баскетбольних клубів НБА;
- вперше визначено відсоткове співвідношення гравців з різних країн світу, що виступають в провідних баскетбольних клубах;
- вперше визначені наслідки та вплив процесів інтернаціоналізації на розвиток світового баскетболу;
- вперше визначені особливості комплектування баскетбольних збірних команд в різних країнах світу з урахуванням вікових категорій;
- розширені данні щодо специфіки відбору та комплектування баскетбольних команд високої кваліфікації;
- доповнені знання з питань підготовки баскетболістів протягом багаторічного вдосконалення, спортивного відбору та орієнтації, специфіки змагальної діяльності.

Практична значущість магістерської роботи полягає у можливості впровадження отриманих результатів досліджень в навчальний процес студентів кафедри спортивних ігор НУФВСУ в рамках профільної дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту». Отримані дані дозволяють розширити існуючі знання в області теорії та практики підготовки спортсменів в системі багаторічної підготовки в спортивних іграх.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ККД	- коефіцієнт корисних дій, у.о.
ТТД	- техніко-тактичні дії, у.о.
А	- результативні передачі м'яча
ВL	- блок-шоти м'яча
С	- центровий гравець
DRB	- підбирання м'яча у захисті
EFF	- коефіцієнт ефективності
F	- персональні зауваження (фоли)
FA	- кидки з гри
FIBA	- міжнародна федерація баскетболу
FTA	- штрафні кидки
“MVP”	- найбільш “цінний” гравець
NBA	- національна баскетбольна асоціація
ORB	- підбирання м'яча у нападі
PER	- рейтинг ефективності гравця
PF	- “важкий” форвард
PG	- розігравач
PIR	- індекс ефективності дій гравця
PTS	- набрані очки
SF	- “легкий форвард ”
SG	- “атакувальний” захисник
ST	- перехоплення м'яча
T	- ігровий час
T/O	- втрати м'яча

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ВІДБОРУ ТА КОМПЛЕКТУВАННЯ КОМАНД В БАСКЕТБОЛІ

1.1. Багаторічний відбір та орієнтація підготовки спортсменів в баскетболі під час комплектування команд

Підвищення конкуренції на міжнародній спортивній арені потребує пошуку нових методів тренування, стратегії та тактики ведення змагальної діяльності, а також розробки ефективних методів відбору обдарованих дітей та підлітків, які зможуть досягнути найвищих результатів у престижних змаганнях клубних та збірних команд. Вже на ранніх етапах відбору орієнтуватися потрібно в першу чергу на ті якості та здібності спортсменів, які стануть основною майбутніх успішних виступів у довгостроковій перспективі (на ранніх етапах підготовки можуть мати прихований характер) [14,22,119,121,123,127].

Завдяки фундаментальним працям Л.П.Матвєєва [52], В.М. Платонова [61-62], Т.О. Бомпи [98], та інших вітчизняних та зарубіжних фахівців, була представлена наукова концепція багаторічної періодизації, яка отримала сьогодні широке розповсюдження в процесі підготовки спортсменів в різних видах спорту. Основна ідея даної концепції – у розгляді підготовки резерву від початкових етапів багаторічного вдосконалення і до рівня вищих досягнень, як єдиного, взаємопов'язаного і багатоступеневого процесу, який має підпорядковуватись принципам закономірностям.

Важливим напрямом удосконалення багаторічної підготовки спортсменів є перманентний пошук найбільш дієвих механізмів для підвищення якісної складової резервного спорту, головною метою якого є – безперервне поповнення складів національних збірних команд, підвищення рівня спортивних досягнень, конкурентоздатність на міжнародній спортивній арені [20,24,28,49,51,56-58,68,110].

Сьогодні відбувається процес переосмислення багатьох теоретичних і практичних положень в області теорії спортивної підготовки. Існує необхідність детального вивчення всіх компонентів системи багаторічної підготовки, серед яких, важливе місце посідає система відбору та орієнтації підготовки спортсменів [60,71,77-78,87].

Вдосконалення системи спортивного відбору в різних видах спорту ґрунтується на важливих теоретико-методичних положеннях, які знайшли своє відображення в наукових працях Л.В. Волкова [22], В.О. Запорожанова [28], В.М. Платонова [61], Л.П. Сергієнка [66], В.П. Філіна [70], М.С. Бриля [19], А.Ніколича та В.Параносича [58], О.А. Шинкарук [78-81], S. Trninica, D. Dezmana [122] та інших вітчизняних та зарубіжних фахівців.

Фахівці виділяють наступні, базові положення теорії спортивного відбору, до яких відносяться, «спортивний відбір», «здібності», «талант», «спортивна орієнтація», «спортивна селекція», «обдарованість», «задатки».

Під спортивним відбором прийнято розуміти систему організаційно-методичних заходів, що включають педагогічні, психологічні, соціологічні та медико-біологічні методи досліджень, на основі яких виділяють здібності дітей, підлітків та юнаків для спеціалізації в конкретному виді спорту чи групі видів спорту [24,52,55,60-62].

Спортивна орієнтація полягає у визначенні найбільш доцільних напрямів для досягнення вищої спортивної майстерності, на підставі вивчення задатків та здібностей спортсменів, індивідуальних особливостей формування їх майстерності. Орієнтація може бути спрямована на вибір вузької спортивної спеціалізації в рамках виду спорту (захисник, нападник, центровий); встановлення індивідуальної структури багаторічного вдосконалення; динаміки навантажень та темпів зростання результатів; встановлення провідних компонентів підготовленості та змагальної діяльності, що здатні вплинути на рівень спортивних результатів конкретного спортсмена; визначення найбільш дієвих засобів, методів, фізичних навантажень, які можуть негативним чином вплинути на розвиток

природних задатків, невілювати індивідуальність спортсмена та його сильні сторони та ін. [61].

Сучасна правильна орієнтація юних спортсменів на певні ігрові амплуа, в рамках яких вони отримують перспективи майбутнього вдосконалення, дозволить сформувати стійкий інтерес до обраного виду спорту та необхідний рівень цілеспрямованості, які дозволять подолати труднощі, що будуть пов'язані із досягненням високих спортивних результатів.

При цьому, неадекватний вибір майбутньої спортивної спеціалізації або стиля змагальної діяльності, на думку фахівців, може значно знизити зростання рівня спортивної майстерності та лімітувати підвищення спортивних досягнень [34,61].

Під спортивною селекцією сьогодні прийнято розуміти комплексну систему заходів, які передбачають етапний відбір найбільш підготовлених спортсменів на різних етапах багаторічної вдосконалення [22,61,76].

В сучасних спортивних іграх, постало важливе завдання досягнути високих спортивних результатів не тільки за рахунок відбору, але й завдяки поєднанню природних задатків із сучасними методиками їх удосконалення. Встановлення схильності до певних видів рухової діяльності, визначення актуальних напрямів досягнення вищої спортивної майстерності (визначення ігрового амплуа в команді, схильності до вирішення певних тактичних завдань тощо) засновано на вивченні природних задатків та здібностей гравців, особливостей становлення їхньої майстерності.

Під задатками людини прийнято розуміти вроджені анатомо-фізіологічні особливості будови тіла, опорно-рухового апарату, органів чуття, нейродинамічних властивостей мозку, які під дією зовнішнього середовища розвиваються у здібності. Задатки – це первинні природні особливості людини, що передаються спадково, і які, багато в чому, визначають його розвиток. Здібності не можуть бути вродженими (спадковими). Вродженими є задатки, результатом розвитку яких

спрямованого (або природного) є здібності, які не можуть виникнути без відповідної специфічної діяльності [22,61].

Індивідуальні особливості, які визначають успішність тієї або іншої діяльності, прийнято називати здібностями. Вони ґрунтуються на прояві індивідуальних задатків людини. Здібності можуть проявлятися у швидкості, глибині, стійкості, ефективності реалізації способів та прийомів, характерних для конкретної спортивної діяльності.

Становлення здібностей обумовлюється схильностями, які представляють собою певні відношення людини до діяльності, виступають у якості її мотиваційного компонента [61,97].

Без важливих схильностей процес розвитку здібностей не буде ефективним, як і без побудови раціонально організованої тренувальної і змагальної діяльності схильності не будуть набувати конкретної спрямованості.

В свою чергу, під обдарованістю людини сьогодні пропонують розуміти наявність спадково обумовленого комплексу задатків потенційного розвитку здібностей, від яких залежить результат конкретної діяльності. Обдарованість створює умови для досягнення успіху у діяльності, а не гарантує її беззаперечне досягнення. Під талантом розуміють високий рівень здібностей до конкретної спортивної діяльності як наслідок розвитку індивідуальної обдарованості. Комплекс таких здібностей дозволяє отримати продукт діяльності, якій відрізняється високим рівнем спортивної досконалості. Розвиток таланту знаходиться в тісній залежності від умов спортивної діяльності.

Технологія спортивного відбору та орієнтації тісно пов'язана із етапами багаторічного вдосконалення, адже становлення спортивної майстерності має багатоетапний і тривалий характер. У спеціальній літературі зустрічаються різні варіанти етапів спортивного відбору. В своїх працях Р.Є. Мотилянська пропонує чотири етапи багаторічного відбору. Н.А. Фомін та В.П. Філін розділяють систему відбору на шість етапів, А.А.

Гужаловський рекомендує п'ять етапів відбору, а Н.Я. Набатнікова пропонує виділяти дві окремі стадії спортивного відбору [8].

Найбільш розповсюдженою (уніфікованою для багатьох видів спорту) та класичною можна вважати класифікацію етапів спортивного відбору, яку запропонував свого часу В.М. Платонов та В.О. Запорожанов [61]. Перевагою даної класифікації є зв'язок етапів спортивного відбору із етапами багаторічної підготовки.

В цій класифікації виділяють п'ять відносно самостійних етапів відбору:

1. первинний відбір (проводиться на етапі початкової підготовки спортсменів). Основне завдання – визначення доцільності спортивного вдосконалення в обраному виді спорту.
2. попередній етап спортивного відбору (проводиться на етапі попередньої базової підготовки). Ключове завдання – виявити здібності дітей до подальшого ефективного спортивного вдосконалення в обраному виді спорту;
3. проміжний етап спортивного відбору (проводиться на етапі спеціалізованої базової підготовки спортсменів). Провідне завдання – виявлення здібностей до досягнення спортсменом високих спортивних результатів, перенесення високих тренувальних та змагальних навантажень;
4. основний етап спортивного відбору (проводиться на етапах підготовки до вищих досягнень та максимальної реалізації індивідуальних можливостей). Ключове завдання – встановлення здібностей до досягнення спортсменом результатів міжнародного рівня;
5. заключний етап спортивного відбору (проводиться на етапах збереження вищої спортивної майстерності та поступового зниження досягнень). Провідне завдання – виявлення здібностей до збереження досягнутих результатів та їх подальшого підвищення.

Для кожного із вказаних етапів відбору характерними є власні методи та критерії, точність оцінок та категоричність висновків. Кожному із етапів відповідає приблизно однорідний за рівнем, кваліфікацією контингент спортсменів (за винятком заключних етапів багаторічного вдосконалення) певні часові рамки (терміни) етапу відбору.

Ігрові види спорту мають складну та багатофакторну структуру змагальної діяльності та колективний характер організації змагальних дій [3,8,14,101-104,106,113-114]. Одним із найбільш важливих етапів спортивного відбору в баскетболі, є відбір до команд високої кваліфікації (професійні клуби). Ця обставина відрізняє баскетбол від багатьох інших видів спорту (циклічних, швидко-силових, єдиноборств, складно-координаційних та ін.), та потребує виділення у якості відносно самостійного етапу процес комплектування команд високого рівня кваліфікації [11-12,38,41,47-49,63,82,91].

Цілком ймовірно, що етапи спортивного відбору, які прийнято виділяти в спортивних іграх, особливо під час підготовки та виступів у професійному спорті, суттєвим чином відрізняються від традиційного підходу, характерного для інших видів спорту.

В системі багаторічної вдосконалення спортсменів, які спеціалізуються в спортивних іграх, фахівці [63,74,77] виділяють чотири основних етапи відбору: перший – початковий відбір для виявлення здібностей до обраного виду спорту, другий – визначення перспективності і розподіл за ігровими функціями, третій – відбір у команди високого класу з урахуванням ігрового амплуа та конкретних даних спортсменів, четвертий – відбір в національні збірні команди для участі в найбільш престижних змаганнях міжнародного масштабу.

Відбір спортсменів у команди високої кваліфікації також включає і відбір більш вузького змагального складу на конкретний матч, або турнір. Визначення гравців, які вийдуть на площадку в стартовому складі (гравці, які вийдуть на заміну основним гравцям тощо). Побудова команди екстракласу є

не тільки завершальною, але й ключовою кінцевою метою багаторічного процесу відбору [58,63,90].

1.2. Система спортивних змагань та змагальна діяльність в сучасному баскетболі

Невід'ємною складовою спорту є змагання, які виступають у якості фундаментального компоненту системи підготовки спортсменів, а специфіка змагальної діяльності суттєвим чином впливає на визначення напрямку та змісту багаторічної підготовки спортсменів [18,31,40,65,83].

Особливості командних спортивних ігор визначаються специфікою структури змагальною діяльності, яка і відрізняє ці види спорту від групи інших [9,14-15,109,118,124,126]. Організація ігрового процесу повинна будуватися на основі врахування закономірностей, компонентів та факторів ведення гри. Ці умови є постійно діючими та цілеспрямовано впливають на хід спортивного поєдинку [32,36,39,43-45,59,85,86].

Особливості ведення змагальною діяльності в баскетболі полягають в тому, що активна протидія суперника вимагає швидкої зміни реалізації плану ігрових дій гравця та команди. Гравцям потрібно діяти в умовах суттєвого дефіциту часу при зміні ігрових варіацій та необхідності пошуку адекватної відповіді. Ефективність ігрових дій залежить від швидкого оцінювання конкретної ситуації та вибору адекватних ігрових дій, що потребує прояву у спортсменів високого рівня розвитку психофізіологічних та психологічних якостей (різних параметрів уваги, об'єм поля зору, швидкість реакції, вміння діяти в умовах емоційного тиску тощо.) [30,35,67,83].

Діяльність баскетболістів характеризується великим різноманіттям, складністю та вибірковістю. Вона потребує високого фізичного та психологічного напруження, яке обумовлено необхідністю перевершити суперника, який прикладає зі своєї сторони всі зусилля, для того щоби досягти переваги. Будь-яка дія учасника гри визначається внутрішніми та зовнішніми умовами спортивного поєдинку, саме тому успіх змагання в

першу чергу залежить від адекватності відображення ситуації у свідомості гравця та його здатність обрати та реалізувати найбільш раціональні рішення в грі.

Рухові завдання, які вирішуються піз час гри, на думку В.З. Бабушкіна [3](1991), повинні мати трьох частотну структуру.

В підготовчий період відбувається оцінювання ігрової ситуації (розміщення гравця, його партнерів, захисників, відстань до мети та ін.), мобілізаційна готовність та вибір відповідних змагальних дій (зорова, асоціативна фаза). Баскетболіст в цей період часу визначає характер своїх рухових завдань.

Стан мобілізаційної готовності баскетболіста характеризується чітким розумінням ігрової ситуації та тактичних завдань (Мова йде про спеціальні рухові налаштування на виконання специфічних ігрових дій, які передбачають цілеспрямовану рухову активність).

Період робочої, моторної фази, представляє собою інтегральне поєднання ривків, прискорень, переміщень, фінтів у поєднанні з ігровими діями, які створюють умови для завершення ігрової ситуації яка склалася (оволодіння м'ячем або його розіграш, вивільнення від опіки суперника або вихід на зручну позицію).

Реалізаційний період (ефекторна фаза) характеризується використанням спеціальних прийомів у відповідності з конкретно ігровою ситуацією що склалася на майданчику (завершення атаки, збереження контролю над м'ячем, відбір м'яча із подальшим швидким проривом та ін.). Він включає в себе готовність до подальшої ігрової діяльності, яка знаходиться в прямій залежності від специфіки даної ігрової ситуації, зіграного часу та рахунку гри.

Кожному із перерахованих вище періодів (фаз) відповідає комплекс значущих характеристик. Так, для зорово-асоціативної фази найбільш значущими є рівень розвитку психофізіологічних функцій (об'єм, розподілення, концентрація уваги, об'єм полю зору та ін.), специфіка

ігрового мислення. Успішність дій спортсменів в моторній фазі пов'язана із розвитком спеціальних швидкісних та швидкісно-силових якостей, а також з рівнем розвитку швидкості реакції – одним із суттєвих компонентів ігрової діяльності. Це пояснюється необхідністю швидкої та адекватної відповіді в умовах дефіциту часу. І нарешті, для ефекторної фази спеціальних ігрових прийомів ефективність визначається рівнем техніко-тактичної підготовки.

Для спортивних ігор загалом, та баскетболу, зокрема, характерним є велика кількість змагальних дій, що виконуються протягом матчу. Для досягнення спортивного результату прийоми слід виконувати багатократно в процесі ігрової діяльності, що потребує надійності та стабільності навичок [3,8,67,72,96].

Специфіка змагальної діяльності в баскетболі багато в чому визначається структурою, змістом та правилами гри. Структура гри – це взаємне розташування певних частин, які складають єдине ціле, та вказують на певний взаємозв'язок цих частин. Структура гри є стрижневою основою побудови змагального процесу, та включає не тільки види, системи, варіанти та засоби ведення гри, але й перехідні ланки – зв'язки, які забезпечують логічний, адекватний ігровим ситуаціям перехід від одного виду змагальної діяльності до іншого, та може бути вираженим у вигляді взаємопов'язаних та послідовних дій команди в процесі змагання [3,8,14,63].

У відповідності до цільової спрямованості структура специфічної діяльності в баскетболі передбачає три ключових компонента:

- захисного (руйнування атаквальних дій суперників);
- організаційного (побудова атаквальних дій);
- завершального (реалізація атаквальних дій).

Одним із важливих структурних компонентів ігрової діяльності є реалізація атаквальних дій. Значущість цього компоненту та його ефективність є визначальними для кінцевого результату гри. На рисунку 1.1. представлені структурна модель специфічної діяльності спортсменів, які

спеціалізуються в спортивних іграх, у захисті та нападі, спрямованість цих дій та засоби реалізації.

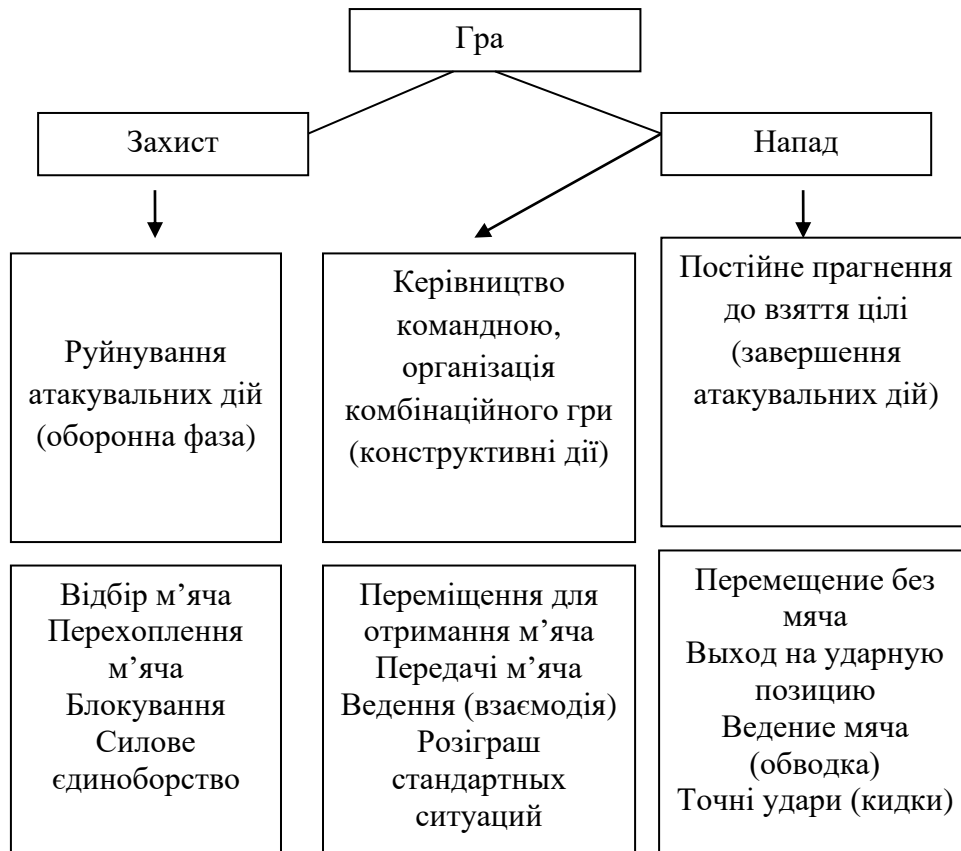

Рис. 1.1. Структурна модель основних компонентів специфічної діяльності в спортивних іграх [3]

Сьогодні в баскетболі чітко визначились складові частини (блоки) та перехідні моменти (зв'язки) гри, які повинні проявлятися в органічному поєднанні (рис.1.2.).

Як багатокomпонентна система гра забезпечує:

1. – захист на своїй половині майданчику;
2. – створення в процесі захисту передумов для атаки;
3. – перехід у напад;
4. – прорив малими групами з чисельною перевагою та рівною кількістю гравців;
5. – ешелонований прорив;
6. – позиційний напад;
7. – створення в процесі нападу передумов для захисту;

Рисунок 1.2. Структура гри в баскетбол (О.Д. Леонов, 1991) [44]

8. – перехід до захисту;
9. – захист по всьому полю;
10. – перехід до позиційного захисту.

Вищезазначені дії повторюються по фазам: оволодіння м'ячем – взяття корзини суперника – оборона з оволодінням м'ячем. Ці фази складають відносно завершенні коло обороти, які повторюються в процесі гри – «ігрові цикли».

В цьому циклічному процесі спостерігається своєрідний взаємозв'язок та послідовна зміна характеру діяльності гравців по вказаним фазам. Таким чином, в своїй структурі процес гри в баскетбол – це багатократне повторення ігрових циклів [14,63].

Практика змагань в ігрових видах спорту наочно та переконливо показала, що досягнення високих спортивних результатів та ефективність як атаквальних так і захисних дій, неможливі без сумісних зусиль групи гравців або команди в цілому.

Сумісна ігрова діяльність спортсменів пов'язана з поєднанням гравців для наступного розділення між ними функціональних обов'язків під час реалізації комплексу ігрових завдань важливих для ефективного подолання протидії суперника в конкретній ігровій ситуації.

1.3. Глобалізація та професіоналізація баскетболу на сучасному етапі розвитку гри

Система спортивних змагань в командних спортивних іграх має без перебільшення унікальну структуру. Важко знайти види спорту, в яких змагальний період має настільки інтенсивний графік матчів, а інтереси клубного спорту так тісно взаємопов'язані з участю гравців в матчах за національні збірні своїх країн на міжнародних змаганнях [14,18,23,41].

За останні десятиліття кількість змагань та окремих матчів, в яких приймають участь гравці, стрімко зросло. Змагальний період в багатьох

ігрових видах спорту сьогодні триває вісім-дев'ять місяців, де кожна наступна гра відбувається на третій-четвертий день після попередньої. Звісно, що планувати повноцінний тренувальний процес в таких умовах стає все складніше, а час між окремими матчами в основному відводиться на інтенсифікацію відновлювальних процесів та підтримання спеціалізованої техніко-тактичної підготовленості гравців та команди [14,42,46,73,89,92].

Періодизація тренувального процесу в спортивних іграх ускладнюється ще й тому, що зміст та специфіка підготовки протягом ігрового сезону залежить від якості виступів у різних турнірах. Наприклад, дострокове завершення виступів в одному із запланованих турнірів автоматично продовжує фазу відпочинку між іграми, що, в свою чергу, суттєвим чином змінює тренувальний процес. Стратегічне планування в таких умовах стає малоефективним. Однак це складнощі, які в основному характерні для спеціалістів на клубному рівні. Проблеми, які сьогодні супроводжують підготовку збірних команд дещо іншого плану. Розширення календаря клубних змагань призвело до того, що період тривалість підготовки для участі за національну збірну команду своєї країни та професійний клуб практично співпадають. Багато хто з гравців свідомо відмовляється приймати участь за збірну команду своєї країни нерідко посилаючись саме на цю обставину.

Уцільнення змагального періоду підготовки та складнощі, які при цьому виникають, переважно обумовлені інтересами клубного баскетболу, так як збільшення чисельності матчів супроводжується зростанням фінансових здобутків від проведення всього чемпіонату. Кількість ігор, які спортсмени проводять за національні збірні команди свої країн на протязі тривалого періоду часу, практично не змінюється. Загалом, спортсмени проводять за національну збірну команду на міжнародних змаганнях до десяти матчів, з урахуванням досягнутої стадії на змаганнях.

Існуюча тенденція, на наш погляд, безпосередньо пов'язані з процесами комерціалізації та професіоналізації світового клубного

баскетболу, які суттєво вплинули на розвиток гри наприкінці 80-х – початку 90-х років двадцятого століття. В першу чергу мова йде про зміни, які відбулися в багатьох європейських чемпіонатах та змаганнях інших країн, адже американський спорт з самого початку зароджувався як професійна та прибуткова справа та для багатьох став орієнтиром для впровадження інноваційних підходів.

До початку дев'яностих років проблема взаємодії професійного клубного та аматорського баскетболу була практично відсутньою. Американські професійні гравці не мали можливості прийняти участь в матчах, які проводилися під егідою міжнародної федерації баскетболу, а збірна команда США комплектувалася переважно за рахунок університетських команд. Багато хто з американських спортсменів розглядали ці ігри не тільки з позиції престижу для своєї країни, а ще й як чудову можливість для того щоб зарекомендувати себе перед скаутами баскетбольних команд Національної баскетбольної асоціації (НБА). Більшість молодих гравців американської збірної, які виступали на чемпіонатах світу та Олімпійських іграх, у подальшому поповнили ряди професійних команд. Для спортсменів-любителів, в свою чергу, виступ за національну збірну команду своєї країни представляв собою закономірне продовження та вершину всієї багаторічної баскетбольної кар'єри [14,18,61,105,108].

Наближення олімпійського та професійного спорту, а також епохальні соціально-політичні зміни початку дев'яностих років двадцятого століття створили прекрасні умов для інтернаціоналізації світового баскетболу. Фактично, в цей період часу починає зароджуватись вільний ринок професійних спортивних послуг. Комерціалізація клубного баскетболу, що інтенсивно починає розвиватися в цей період, позитивних чином відобразилася на фінансовому благополуччі команд та відкрила унікальні можливості для їх розвитку. Команди змогли запрошувати гравців та

тренерів будь-якої національності із різних країн світу, а єдиним критерієм такого вибору був рівень професіоналізму виконавця.

Нові тенденції суттєвим чином вплинули на систему підготовки резерву для національних збірних команд в багатьох європейських країнах. Клубна команда високої кваліфікації завжди була однією із найважливіших ланок під час підготовки резерву для національної збірної. Наявність державного (рідше суспільного) управління багаторічною системою підготовки спортсменів забезпечувало наступництво поколінь та наявність загальної мети для всіх ланок процесу підготовки гравців. Дитячо-юнацький спорт готував зміну найближчому резерву команд, який в свою чергу поповнював ряди команд майстрів, де здобувши необхідний ігровий досвід та майстерність спортсмен міг претендувати на потрапляння до складу збірної команди своєї країни. Подібна ієрархічна вертикаль підготовки спортсменів була традиційною моделлю більше ніж півстоліття для багатьох країн світу [14]. Професіоналізація аматорського баскетболу торкнулася єдиної і найбільш вигідної з комерційної точки зору частини цієї системи – команд високої кваліфікації. Професіоналізація національних першостей дала можливість отримувати миттєвий прибуток. Команди та чемпіонати перейшли у власність приватних інвесторів та підприємців, де головним завданням підготовки та виступів у змаганнях для команди став миттєвий досягнутий результат, і навіть найближча перспектива не завжди могла влаштовувати інтереси нових керівників. Проблеми ж фінансування резервного спорту, як і раніше, продовжувала вирішуватись за рахунок державного бюджету (за винятком окремих видів спорту). Тобто, вперше була змінена звична система формування резерву збірної команди країни. В нових умовах необхідно було вже погоджувати позиції державних органів управління баскетболом в країні, власників клубів, з якими у гравця був підписаний професійний контракт та суспільною профільною федерацією, яка забезпечувала комунікативні зв'язки з міжнародною баскетбольною федерацією. Кількість дієвих осіб цього процесу та зацікавлених сторін, які

до того ж, часто мали різні позиції, явно зросла, що не могло не позначитися на ефективності процесу комплектування та подальшого виступу збірної команди країни.

В умовах що склалися, спортивний клуб маючи можливість підписати контракт з будь-яким баскетболістом, більше не відчував необхідності у підготовці власних гравців. Більш того, враховуючи тривалість процесу становлення гравця, у багатьох клубах взагалі відмовилися від цього обтяжувального, на їх думку, заняття. Набагато простіше було купити готового гравця, який одразу ж міг демонструвати необхідний рівень спортивного результату, а у випадку необхідності, розірвати з ним контракт або здійснити трансферну угоду щодо його переходу в інший баскетбольний клуб. Баскетбол почав перетворюватись в прибутковий бізнес.

Саме за таким шляхом почав розвиватися баскетбол наприкінці ХХ століття. Європейські баскетбольні гранди отримали юридичний статус акціонерних товариств та перейшли до рук нових власників. Позитивні та негативні сторони процесу глобалізації та комерціалізації світового баскетболу ще потрібно уважно дослідити та проаналізувати [14,69].

Висновки до розділу 1

Важливим напрямком підвищення ефективності змагальної діяльності в спортивних іграх є вдосконалення системи відбору та орієнтації підготовки спортсменів на різних етапах багаторічного вдосконалення. Проведений аналіз показав, що проблеми спортивного відбору та комплектування команд в баскетболі вивчалися багатьма вітчизняними та іноземними фахівцями.

Однак в спеціальній літературі, на наш погляд, не достатньо повно розкритими залишаються питання впливу сьогodнішніх процесів інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу на особливості комплектування та виступи кваліфікованих клубних та національних збірних команд в різних країнах світу.

Актуальним є визначення перспективних напрямків розвитку баскетболу з урахуванням процесів глобалізації та професіоналізації спорту. Аналіз змін в результатах виступів на клубному та національному рівнях за період інтенсивного впливу сучасних тенденцій розвитку баскетболу.

На особливу увагу заслуговує дослідження впливу процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на розвиток та функціонування вітчизняної баскетбольної школи. Особливості комплектування українських чоловічих та жіночих команд з баскетболу. Дослідження міграції талановитих українських спортсменів у провідні баскетбольні центри та клуби світу та зв'язок цих процесів із подальшими виступами національних збірних команд на міжнародній арені та загальним розвитком і популяризацією баскетболу в Україні.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Методологія досліджень ґрунтувалася на визначенні наукової проблеми, наукової гіпотези, напрямків дослідження, предметної сфери, об'єкта і предмета досліджень, практичних і теоретичних завдань, методів і засобів дослідження.

2.1. Методи дослідження

2.1.1. Аналіз літературних джерел. Здійснювався з метою встановлення основних проблем під час відбору та комплектування команд в умовах інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу. Вивчалися дані вітчизняних та зарубіжних спеціалістів відносно особливостей комплектування кваліфікованих баскетбольних команд на клубному та національному рівнях.

Важлива увага під час роботи зі спеціальною науково-методичною літературою, було приділена вивченню визначенню організаційно-методичних особливостей комплектування команд. Окремо розглядалися специфічні особливості змагальної діяльності в спортивних іграх загалом, та баскетболі, зокрема. Розглянуті основні фактори, що вплинули на стрімку глобалізацію міжнародного баскетболу. Відповідно до проблематики дослідження було проаналізовано науково-методичну і спеціальну літературу вітчизняних та зарубіжних авторів, загальною кількістю 129 джерела.

В рамках дослідження проаналізовано спеціальну літературу з Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (м. Київ), Національної парламентської бібліотеки України (м. Київ), Національного університету фізичного виховання і спорту України (м. Київ) та on-line версій закордонних бібліотек, а також матеріали офіційних електронних джерел.

2.1.2. Анкетування. Для визначення впливу процесів інтернаціоналізації світового баскетболу розвиток гри, анкетування тренерів та фахівців з баскетболу. В анкетуванні брали участь тренери команд Вищої та Суперліги чемпіонату України з баскетболу, а тренери кадетських, юнацьких, молодіжних та національних команд України з баскетболу.

Додатково були опитані фахівці з баскетболу, що займаються викладацькою та науково-дослідною діяльністю з проблем теорії та методики підготовки в баскетболі.

Джерелом інформації в анкеті, були письмові судження-відповіді на питання про вплив процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на розвиток баскетболу в світі і в Україні. Питання першої анкети були спрямовані на визначення ключових факторів та критеріїв. У другій анкеті, респондентам необхідно було визначити рангові коефіцієнти для виділення найбільш значущих наслідків процесів інтернаціоналізації та професіоналізації гри.

Основними вимогами до питань, які містилися в анкеті, були наступні:

- валідність (обґрунтованість, міра відповідності питань анкети, проблематиці, що досліджувалась);
- лаконічність (за даними проведених експериментів в області між особового спілкування для більшості людей, реченні складенні із 11-13 слів, є граничними для сприйняття фрази без суттєвого спотворення основного її змісту);
- однозначність (передбачає однакове розуміння всіма респондентами саме суті питання, яке було вкладено в нього дослідником).

2.1.3. Метод експертних оцінок. Експертиза (або метод експертних оцінок) – це метод, який дозволяє дати оцінку досліджуваному явищу у вигляді узагальненої думки фахівців (експертів) з цієї проблеми. Найбільш ефективним методом колективної оцінки прийнято вважати дельфійський метод, який передбачає програму індивідуальних опитувань (без колективного обговорення), яке найчастіше проводиться у виді таблиць, в яких експертам слід розставити за пріоритетним принципом запропоновані показники.

Метод експертних оцінок використовувався для встановлення думок експертів відносно найбільш вірогідних перспектив розвитку баскетболу під

впливом процесів інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу..

Експерти оцінювали запропоновані показники у порядку зниження їх значущості, при цьому максимальна кількість балів (виставлялась лише один раз, як і інші бали), яку міг виставити експерт дорівнювала загальній кількості показників, а мінімальна дорівнювала одиниці. Місце, яке було зайняте кожним із виділених показників, визначалося кількістю набраних їм балів: чим більше сума балів, тим вище зайняте місце (тим більш значущім був показник). Рівень погодженості думок експертів, які були опитані визначався за допомогою розрахунку коефіцієнта конкордації Кенделла.

Методика експертизи включала в себе:

- формулювання завдань, відбір і комплектування групи експертів, що приймали участь в експертизі;
- складання плану експертизи, проведення опитування експертів;
- аналіз і обробка отриманої інформації

Алгоритм роботи при проведенні експертного оцінювання включав:

- 1) Таблицю експертизи для використання методу переважного вибору;
- 2) Розрахунок коефіцієнта конкордації Кенделла (погодженості думок експертів) за формулою:

$$W = 12S / m^2 (n^3 - n) \quad (2.1.)$$

де,

S – це сума квадратів відхилення від середнього значення і розраховується за формулою

m – помилка репрезентативності;

n – об'єм вибірки.

$$S = \sum_{i=1}^n \left(\left(\sum_{j=1}^m x_{ij} \right) - \bar{x} \right)^2 \quad (2.2.)$$

3) Висновок про якість експертизи в залежності від міри погодженості думок експертів.

Зробити висновок про якість експертизи можна в залежності від ступеня погодженості думок експертів. Коефіцієнт конкордації лежить у межах від 0 (при відсутності погодження) до 1 (при повній єдності експертів), тобто $0 \leq W_p \leq 1$. Якщо $W_p \geq W_{гр.} = 0,7$, то експертиза відбулася і є дійсною. Якщо $W_p \leq W_{гр.} = 0,7$ то відсіюється крайня думка (виключається думка некомпетентних експертів).

2.1.4. Педагогічне спостереження. Дозволило уточнити на які проблеми має бути спрямований подальший аналіз наукової діяльності. Під час підготовки спостереження була конкретизована мета, алгоритм, методи і способи фіксації даних. Були проаналізовані особливості змагальної діяльності баскетболістів, що приймали участь в різних чемпіонах на клубному та національному рівнях. Зроблені під час педагогічного спостереження висновки були використанні для систематизації, перевірки та узагальненні отриманих наукових даних.

2.1.8. *Методи математичної статистики.* Дані, які були отримані в результаті досліджень особливостей комплектування баскетбольних команд та результатів оцінювання змагальної діяльності кваліфікованих баскетболістів були оброблені за допомогою стандартних статистичних методів, що входять в пакет програм Statistica 6.0. (Stat Soft) і MS Excel.

Розраховувались наступні статистичні показники: середнє арифметичне ($\bar{\sigma}$), помилка середнього значення (репрезентативності), (m), середнє квадратичне відхилення (S), дисперсія (σ^2), коефіцієнт варіації (V, %), критерій Стюдента. При аналізі статистично значущої різниці між досліджуваними показниками задавався рівень надійності $P=0,95$ % (рівень значущості $p = 0,05$), а деякі отримані дані перевірялися на більш високому рівні надійності $P=0,99$ % (рівень значущості $p = 0,01$).

Отриманні показники перевірялись на відповідність їх закону нормального статистичного розподілу. Для цього використовувався метод критерію погодженості – Хі-квадрат (χ^2).

2.2. Організація досліджень. Магістерська робота виконувалася в три основних етапи:

На першому етапі досліджень (жовтень 2022 – березень 2023) – був узагальнений вітчизняний та зарубіжний досвід з питань відбору та комплектування команд в ігрових видах спорту, особливості багаторічного вдосконалення та специфіка змагальної діяльності кваліфікованих. Аналізувався розгляд фахівцями питань глобалізації, інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу. Були визначенні концептуальні напрямки написання магістерської роботи. Підібрані методи досліджень та створена загальна методологічна база.

На другому етапі досліджень (квітень 2023 – липень 2023) – були проведені основні дослідження (анкетування, аналіз змагальної діяльності, експертиза), проведена статистична обробка отриманих даних. Визначені особливості комплектування команд в різних країнах світу з урахуванням тенденцій до інтернаціоналізації гри. Проаналізовано вплив інтернаціоналізації світового баскетболу на процеси комплектування вітчизняних баскетбольних клубів у багаторічній динаміці. Порівняна ефективність змагальної діяльності іноземних та вітчизняних баскетболістів у матчах чемпіонату «Суперліги». Встановлені особливості комплектування кадетських, юніорських та молодіжних команд в різних країнах світу. Встановлено вплив процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на сучасний стан розвитку баскетболу.

На третьому етапі досліджень (липень 2023 – жовтень 2023) – були підготовлені основні розділи та висновки магістерської роботи. Визначені перспективні напрями розвитку українського та світового баскетболу в

умовах інтернаціоналізації та професіоналізації гри.. Розглянуті проблеми та перспектив подальших досліджень у спортивних іграх.

РОЗДІЛ 3. КОМПЛЕКТУВАННЯ БАСКЕТБОЛЬНИХ КОМАНД ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ З УРАХУВАННЯМ ТЕНДЕНЦІЙ ДО ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ГРИ

3.1. Наслідки впливу процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на розвиток баскетболу в світі

Одним із важливих питань нашого дослідження було визначення тих наслідків, які вже мають місце під впливом дії процесів інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу. Починаючи з середини 90-х років двадцятого сторіччя практично всі без виключення баскетбольні країни світу не оминули впливу цих явищ.

З метою визначення найбільш суттєвих змін, які стали наслідком впливу досліджуваних процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на розвиток баскетболу, ми опитали експертів, яким необхідно визначити та розставити в пріоритетному порядку найбільш важливі з них.

Переважає більшість фахівців вважають, що процеси інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу вплинули на створення баскетбольної ієрархії на клубному рівні (рис. 3.1).

Функціонування вільного ринку спортивних послуг, без регулювання рівня конкуренції під час проведення клубних змагань (особливо в європейській системі), призвело до того, що найбільш фінансово спроможні баскетбольні клуби отримали однозначну перевагу для запрошення найбільш перспективних та обдарованих гравців до своїх клубів. Такий стан речей вже сьогодні призводить до того, що реально втрутитися в боротьбу за найвищі нагороди на клубному рівні можуть лише декілька команд (аналогічну ситуацію можна спостерігати і в європейському футболі).

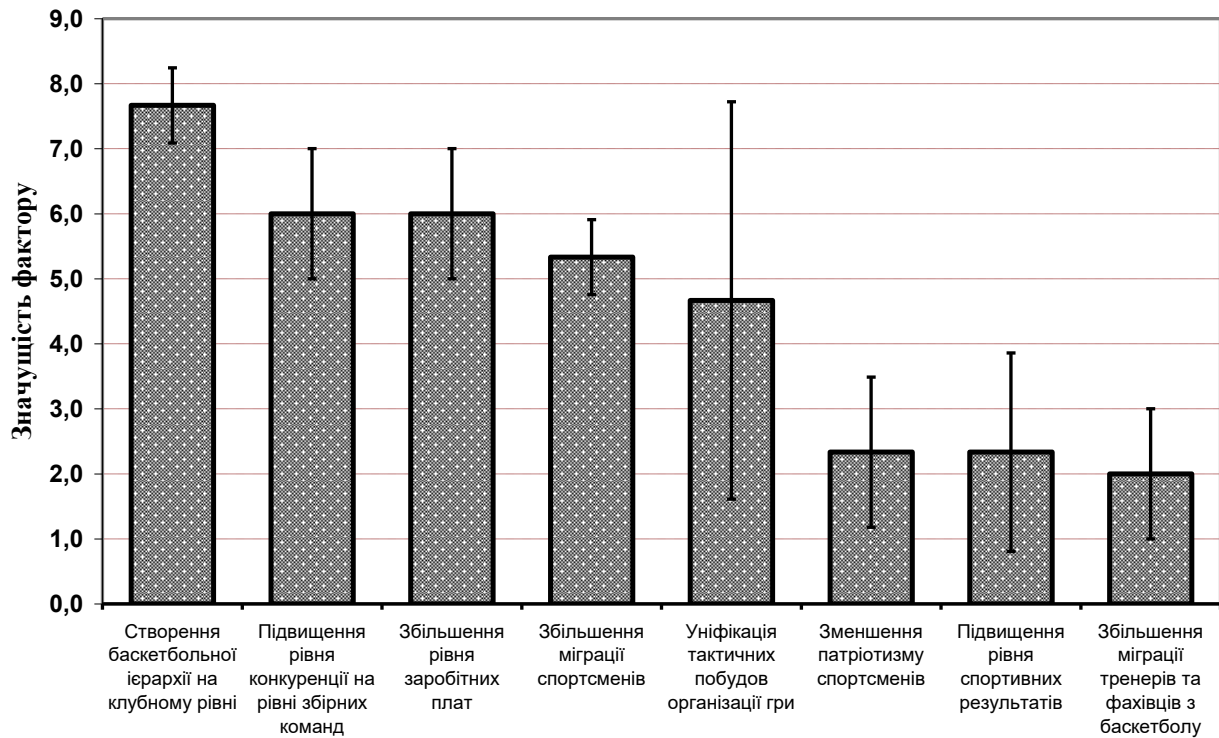

Рисунок 3.1. Наслідки впливу процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на розвиток баскетболу у світі (на думку експертів $n=26$)

Однозначними позитивним наслідком впливу процесів інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу можна вважати підвищення конкуренції під час виступів національних збірних команд на престижних міжнародних змаганнях (континентальні та світові першості). Сьогодні боротьбу за найвищі нагороди міжнародних турнірів для збірних ведуть команди, які ще двадцять років тому не завжди могли на них кваліфікуватися.

Відсутність погоджених дій між учасниками спортивного бізнесу в європейському баскетболі в умовах стрімкої інтернаціоналізації та професіоналізації призвело до неконтрольованого зростання рівня заробітних плат гравців ($6,0 \pm 1,2$ балів). Фактично керівництво провідних баскетбольних клубів намагається просто елементарно переманити найталановитіших гравців у своїх конкурентів шляхом створення більш сприятливих контрактних умов для них. Добре відомо, що американська модель функціонування професійного баскетболу відрізняється від

«напівпрофесійної» моделі в багатьох країнах світу. Професійна баскетбольна ліга в США регулює процеси міграції гравців та рівень їхньої заробітної плати, підтримуючи таким чином належний рівень конкуренції та успішність ведення бізнесу для всіх суб'єктів спортивного ринку послуг.

Також експерти вказують на істотне збільшення процесів міграції баскетболістів по всьому світу ($5,3 \pm 0,6$ бали). Вплив даного фактору проявляється не тільки під час підписання контракту з клубом із іншої держави. Розповсюдженою сьогодні є практика зміни громадянства для подальших виступів за збірну команду іншої держави. Може й саме тому деякі експерти, у якості одного із можливих наслідків процесів інтернаціоналізації, вказали на зниження патріотизму у спортсменів ($2,3 \pm 1,2$ бали).

3.2. Особливості комплектування професійних команд в НБА

Завдяки лібералізації ринку спортивних послуг були створені прекрасні умови для конкуренції спортсменів між собою, розширилася географія спортивних змагань, заявила можливість для безцінного обміну досвідом щодо методики спортивного тренування і ведення змагальної діяльності. Навіть консервативний американський ринок відкрив свої двері для найкращих баскетболістів світу. Все що вимагалось від гравців, це рівень їхньої спортивної майстерності та готовність вести конкурентну боротьбу в найсильнішій лізі світу.

Мало хто зі спортсменів зумів впоратися із цим завданням. Значна кількість американських гравців, які не змогли закріпитися у складі команд НБА, почали активно працевлаштовуватися в різних баскетбольних клубах світу. Міжнародні та національні спортивні змагання стали ареною для спостереження за потенційними кандидатами у команду. Селекційні служби

команд почали проводити активний пошук молодих дарувань по всьому світу.

В таких умовах з'явилася чудова можливість для оцінювання ефективності підготовки баскетбольного резерву в різних країнах світу. Окрім успішності виступів національних збірних команд на міжнародній арені, загальна чисельність висококласних виконавців, які представляють національну школу та виступають в провідних клубах світу, також, на наш погляд, може слугувати надійним індикатором, який відображає переваги тієї або іншої «школи» баскетболу. Найбільш показовим чемпіонатом для проведення подібних досліджень, на наш погляд, є чемпіонат Національної баскетбольної асоціації. Рівень професіоналізму команд НБА настільки високий, що саме потрапляння гравця до складу такої команди є найкращим свідченням рівня його майстерності. Тривалий період часу найсильніша баскетбольна ліга залишалися достатньо консервативною в плані залучення іноземних гравців. Дефіциту в баскетболістах високого рівня американський спорт ніколи не відчував. Та й звідки можуть виникнути такі проблеми в державі, де без перебільшення більша половина населення вміє грати в баскетбол.

Суттєвою базою для підготовки баскетбольного резерву в США виступає студентський спорт, який ефективно функціонував ще до появи НБА. Якість цих змагань завжди була настільки високою, що найкращі гравці студентської баскетбольної ліги постійно поповнювали склади професійних команд. Сьогодні більше ніж тисяча студентських баскетбольних команд різного рівня (дивізіони NCAA) готують резерв для професійного баскетболу. На відміну від багатьох європейських команд, клуби НБА до середини дев'яностих років двадцятого століття віддавали перевагу своїм власним вихованцям (рис.3.2.)

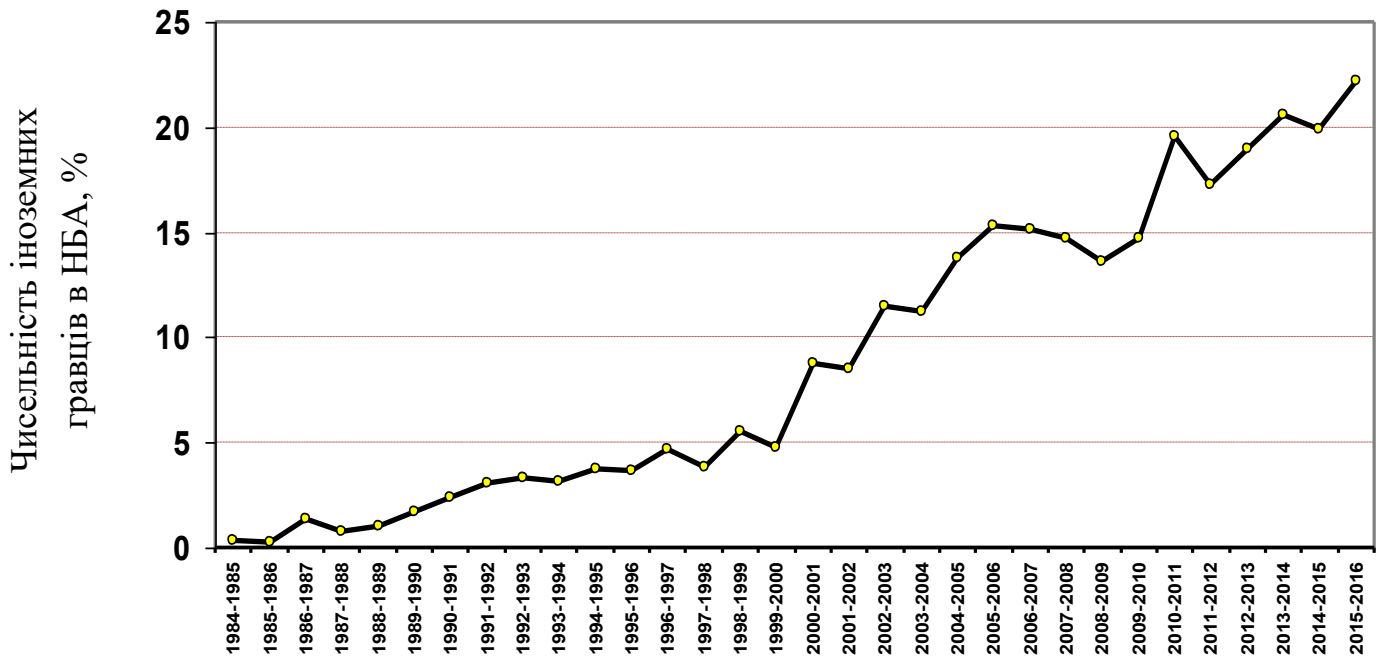

Рисунок 3.2. - Динаміка збільшення чисельності іноземних баскетболістів в НБА з 1984 по 2018 рр.

В середині 80-х років загальна чисельність іноземних гравців складала менше одного відсотка (не більше п'яти – семи гравців на весь чемпіонат, в якому брали участь близько п'ятисот баскетболістів).

Наявність молодіжних змагань такого високого рівня, забезпечує вирішення важливого завдання для спорту вищих досягнень. В період активного становлення гравця, однією із найбільш важливих умов для зростання його спортивної майстерності є постійна ігрова практика в конкурентному середовищі. Професійні клуби не мають бажання вирішувати це завдання через свою комерційну спрямованість. Гравець, який потрапляє в НБА, вже є майстром своєї справи та повинен одразу виправдовувати підписаний з ним контракт. В американському спорті, резервне завдання підготовки майбутніх професійних баскетболістів вирішує студентський спорт, в європейських та інших країнах така можливість є малоімовірною. Молоді гравці, потрапляючи в команду майстрів, змушені очікувати свого шансу для того, щоби отримати ігрову практику в офіційних матчах. А враховуючи той факт, що провідні команди

не бажають витратити час на вирішення подібних проблем та просто запрошує до клубу «готових» зарубіжних майстрів, ця проблема стає все більш актуальною.

Студентські змагання багато в чому вирішують цю проблеми в США. В період з вісімнадцяти до двадцяти двох років молоді американські баскетболісти здобувають важливий досвід саме в цих матчах. Якщо спортсмен, на думку скаутів професійних команд, досяг необхідного рівня майстерності, він приймає участь в процедурі «драфта» та в майбутньому посилює один із клубів НБА. При цьому не обов'язково чекати повного закінчення університетського навчання. Гравець може і раніше досягнути необхідного рівня результатів. Подібна система в американському спорті ефективно працює понад п'ятдесят років. Проте навіть не дивлячись на надлишок власних вихованців, американські клуби не відмовляються від спортсменів із інших країн. Різкий приріст збільшення кількості легіонерів в НБА можна спостерігати з початку двохтисячного років (див.рис.3.2). Відзначимо і той факт, що разом із збільшенням чисельності гравців, збільшилась і загальна кількість країн, спортсмени яких отримали можливість проявити себе в НБА (рис. 3.3).

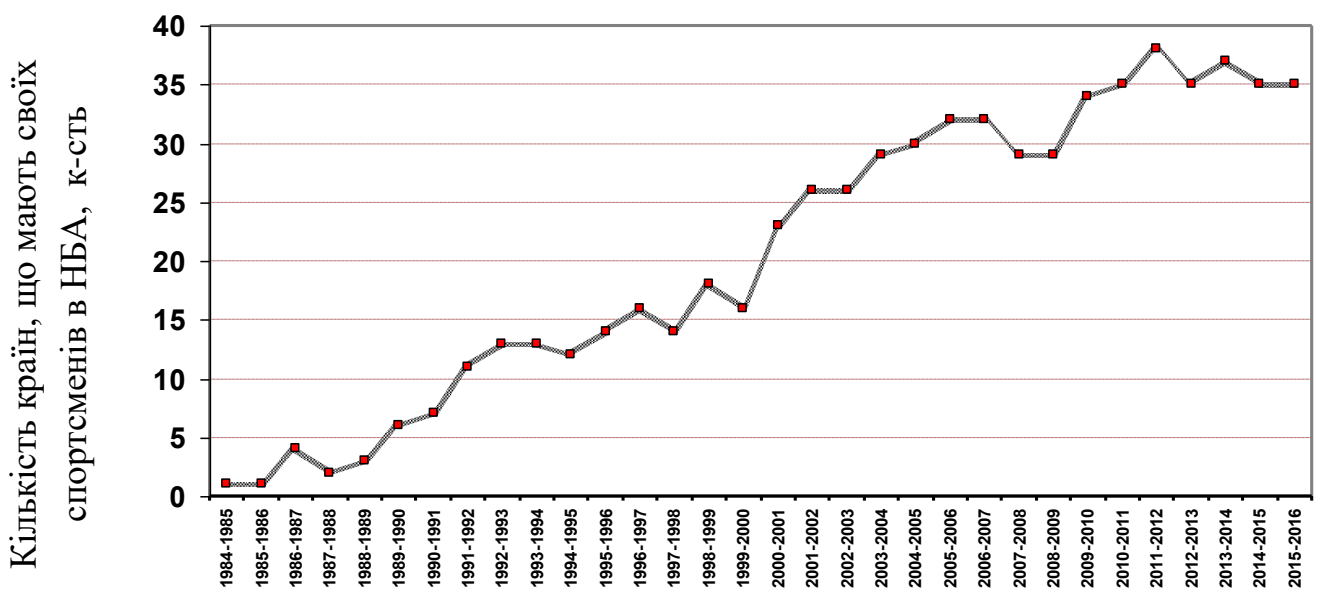

Рисунок 3.3. Кількість країн, які мають своїх представників в НБА з 1984 по 2018 роки

На сьогоднішній день більше ніж тридцять п'ять країн мають своїх представників в НБА. Без перебільшення можна сказати, що в клубах НБА зібрані найкращі гравці з різних країн світу. Найбільш розповсюджений та вигідний (для американського професійного спорту) шлях залучення іноземних гравців до НБА, полягає у пошуку молодих талановитих спортсменів та закріплення їх, на першому етапі, за певними університетськими командами¹. По-перше, з такими гравцями не потрібно укладати повноцінні та витратні контракти. По-друге, у спортсменів є можливість отримувати постійну ігрову практику та мати достатньо тривалий період часу для того, щоб себе зарекомендувати. По-третє, гравець в рамках цього періоду часу пристосовується до специфічних умов американського спорту та суспільства, долає мовний бар'єр і вирішує ряд нагальних соціальних питань, на які в подальшому вже не потрібно буде витрачати час. Такий варіант сходження до найсильнішої баскетбольної ліги і для іноземних гравців є досить бажаним. Так як, на отримання освіти в США та умови проживання передбачені спеціальні гранти, для найбільш талановитої молоді ці послуги взагалі можуть бути безкоштовними. Для перегляду перспективної молоді в США організуються спеціальні літні табори, де кожен бажаючий баскетболіст може зарекомендувати себе та потрапити в одну із студентських команд. Чисельність таких гравців постійно зростає. Тренери професійних команд та селекціонери баскетбольних клубів переглядають на цих змаганнях талановиту молодь зі всього світу.

Нерідкими є випадки, коли контракт командою НБА підписується вже із відомими спортсменами, які добре себе зарекомендували в одному із провідних клубів світу. Потрібно зазначити, що навіть і вони не завжди можуть адаптуватися до нових, більш складніших умов та закріпитися в

¹ Спортсмени, які потрапили в НБА через студентський спорт, також рахувалися в наших дослідженнях легіонерами, так як були вихованцями іншої національної баскетбольної школи.

НБА. Представництво спортсменів з різних країн в НБА неоднакове. Є ряд баскетбольних країн, спортсмени яких частіше запрошуються до найкращої ліги планети. Дуже успішно себе проявили спортсмени, які є вихованцями баскетбольної школи країн колишньої республіки Югославії (рис. 3.4.).

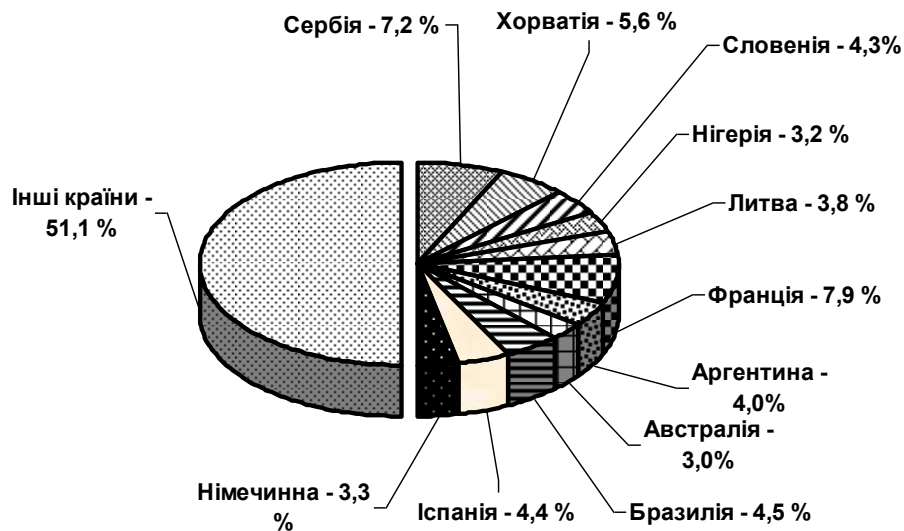

Рисунок 3.4. - Співвідношення баскетболістів з різних країн, що виступають сьогодні в клубах НБА

Фактично кожний шостий іноземний гравець в НБА, представляє одну із Балканських країн (найбільша чисельність за гравцями Сербії та Хорватії). Інші країни мають приблизно рівне співвідношення. Важливо також зазначити й значну кількість спортсменів, які представляють африканські країни в НБА. Такі країни, як Нігерія, Судан, Конго, Сенегал, Камерун протягом багатьох років мають своїх спортсменів в найсильнішій лізі світу.

Не дивлячись на існуючу відкритість, американські професійні команди досить вибірково діють в процесі відбору зарубіжних гравців. В більшій мірі баскетбольні клуби НБА цікавлять гравці, які спеціалізуються на грі у позиціях «важкого» форварда та центрового (спортсмени, які мають найбільші габарити серед всіх гравців команди). Звичайно, спортсмени, які мають такі антропометричні параметри зустрічаються набагато рідше, що й

обумовлює їх виключну цінність. Практично кожний другий іноземний гравець, який потрапив в НБА у період з 1984 по 2022 роки був центровим (рис. 3.5.). Ще 20 % – це «важкі» форварди (фактично сімдесят відсотків на два ігрових амплуа).

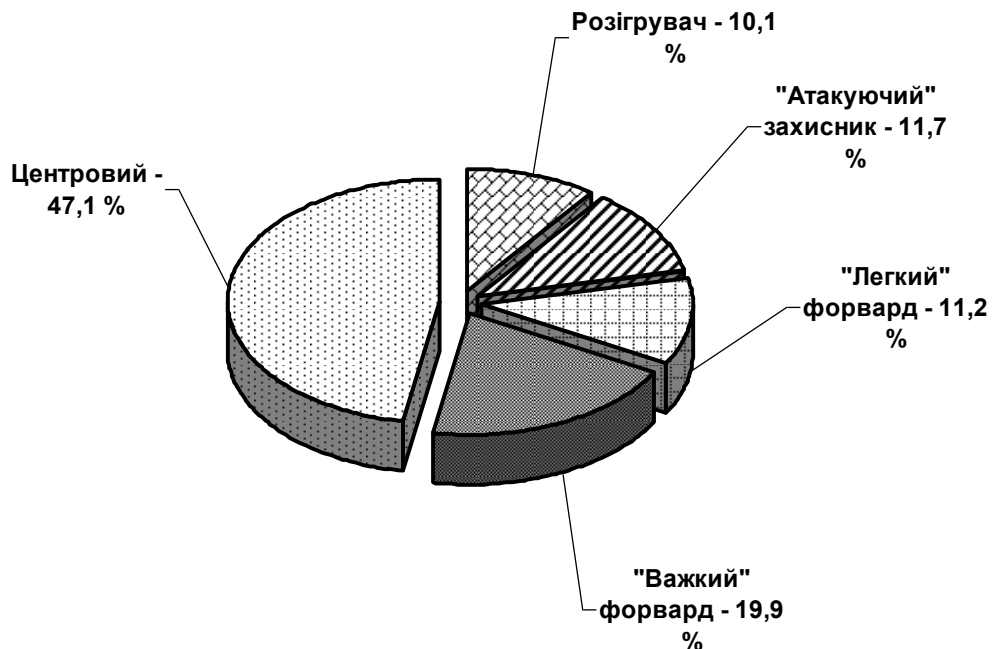

Рисунок 3.5. – Співвідношення іноземних гравців в НБА у період з 1984 по 2022 роки з урахуванням їх ігрового амплуа

Спочатку ця різниця була ще більш помітною (рис. 3.6). Перший іноземний розігруючий гравець появився в НБА тільки у 1994 році. Конкуренція на двох позиціях захисту (розігравач та «атакуючий» захисник) найбільш висока (гравців з такими антропометричними даними більше всього). Втрутитися у боротьбу за місце у складі професійної команди з американськими гравцями цих амплуа досить важко. Більш того, саме на цих ігрових позиціях частіше за все можна зустріти американських легіонерів в провідних клубах Європи та світу.

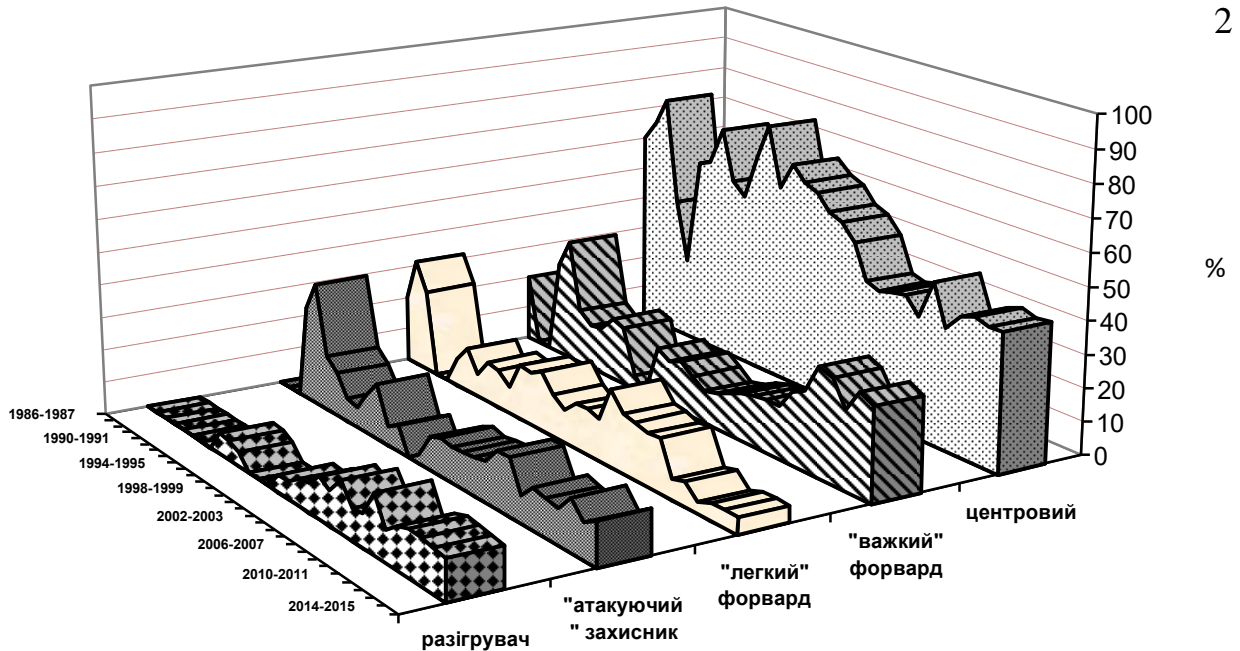

Рисунок 3.6. – Динаміка чисельності іноземних гравців різного амплуа в НБА у період з 1984 по 2022 роки

І на сьогоднішній день найбільша кількість гравців, які залучаються до лав професійних клубів НБА із зарубіжних країн, в основному орієнтовані на лінію атаки, хоча й у порівнянні з більш раннім періодом проведених досліджень, в набагато менших масштабах.

До останнього часу всі гравці української школи баскетболу, які мали можливість виступати у різні періоди в клубах НБА, грали на позиціях «важкого» форварда або центрального².

3.3. Комплектування баскетбольних команд високої кваліфікації в різних країнах світу в умовах інтернаціоналізації та професіоналізації гри

Найсильніші європейські клуби, що претендують на найвищі нагороди національних та міжнародних змагань, також не можуть обійтися

² До теперішнього часу сім українських баскетболістів виступали в клубах НБА. Олександр Волков («важкий» форвард, Віталій Потапенко (центровий), В'ячеслав Медведенко («важкий» форвард), Олексій Печеров (центровий), Кирило Фесенко (центровий), В'ячеслав Кравцов (центровий), Олексій Лень (центровий), Святослав Михайлюк (захисник), Дмитро Скапінцев (центровий).

без залучення іноземних виконавців. В цьому легко переконатися, якщо проаналізувати чисельність легіонерів у складах клубів Європи, які приймали участь у фінальних матчах найбільш престижного європейського турніру Євроліги ФІБА (з 2001 року УЛЄБ) (рис. 3.7). Кількість легіонерів в складі найсильніших команд Європи постійно збільшувалась.

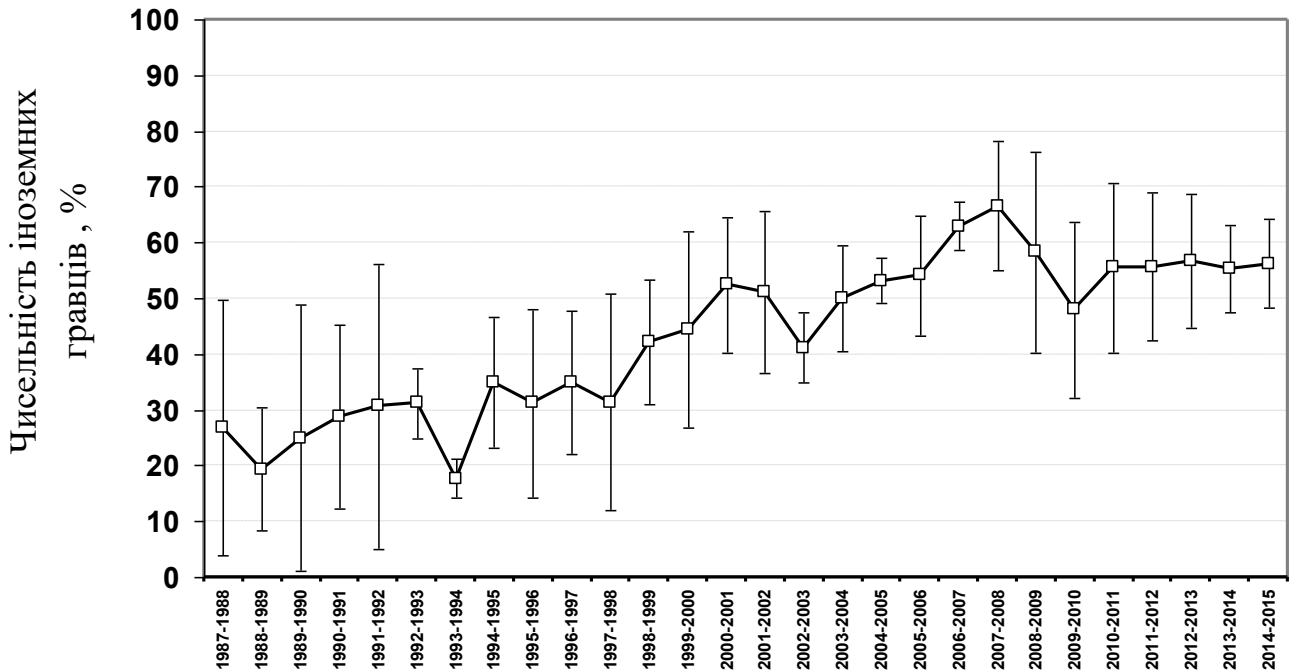

Рисунок 3.7. – Чисельність іноземних гравців в складі чотирьох команд, які приймали участь у фіналах Євроліги ФІБА (*УЛЄБ) починаючи з 1987 року

З початку двохтисячній років кількість іноземних баскетболістів у складах фіналістів найбільш престижного турніру стабільно перевищувала позначку у п'ятдесят відсотків.

Провідні сьогодні європейські чемпіонати, мають досить високий загальний відсоток легіонерів в своїх командах (рис. 3.8). Найбільша кількість іноземних гравців спостерігається сьогодні в чемпіонатах Іспанії, Німеччини, Франції, Італії, Греції, Росії. Баскетбольні команди саме цих національних чемпіонатів в основному і розігрували між собою престижні міжнародні клубні трофеї. Важливо зазначити, що досить часто в команді,

яка виграла національний чемпіонат, в середньому більше іноземних гравців, ніж в інших командах, які беруть участь в чемпіонаті.

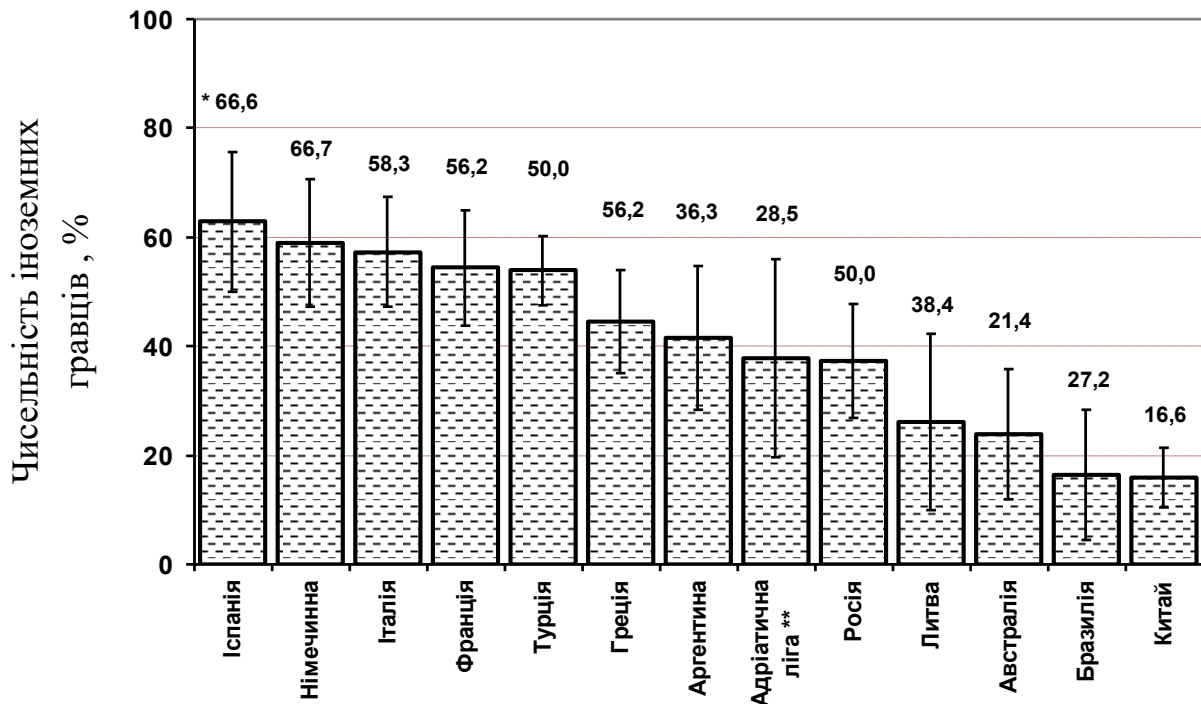

Рисунок 3.8. – Середній відсоток легіонерів в різних європейських чемпіонатах та інших країнах світу

* - відсоток легіонерів у команді, що виграла національний чемпіонат

** - ліга для найсильніших команд країн колишньої республіки Югославії

Це свідчить, в першу чергу, не про слабкість національної системи резервного спорту, а про фінансове благополуччя цих країн та окремих клубів, що мають можливість залучити висококласних зарубіжних гравців, які забезпечують багато в чому успіх на міжнародній арені та національному чемпіонаті. В нинішніх умовах глобалізації баскетболу, команда, яка претендує на найвищі винагороди, може бути створена за достатньо короткий період часу. Раніше уявити таке було просто неможливо.

Сьогоднішні професіонали за спортивну кар'єру можуть змінити від п'яти до десяти клубів. Основне завдання для клубу в таких умовах полягає в тому, щоб зосередити у своєму складі максимальну кількість висококласних виконавців та дати можливість тренеру (який досить часто

також є іноземним спеціалістом) провести повноцінну підготовку до ігрового сезону. Звичайно, що в подібних умовах питання довготривалої підготовки резерву зазвичай відходять на другорядний план, а весь період роботи тренерського складу з командою високої кваліфікації досить часто триває всього лише один сезон. У випадку досягнення позитивного результату тренерський штаб зазвичай продовжує свою роботу, в іншому випадку – команду очолює на новий сезон інша група фахівців.

Звісно, що надавати ігрову практику молодим малодосвідченим вихованцям команди та ризикувати за кінцевий результат береться далеко не кожний тренер. Ця проблема є однією із найбільш актуальних сьогодні, так як молоді гравці не мають можливості зарекомендувати себе на високому рівні та повинні залишатися у тіні досвідчених зарубіжних виконавців. Баскетбольне керівництво, в деяких країнах, приймає сьогодні спеціальні обмежувальні міри на чисельність іноземних гравців в своїх командах. Не зважаючи на явне незадоволення клубів, такий підхід є компромісним рішенням та дозволяє зберегти інтереси національного баскетболу та приватного бізнесу.

Проведений нами аналіз громадянства баскетболістів, які сьогодні виступають в різних країнах світу, показав перевагу американської школи підготовки гравців (рис. 3.9). Кожний другий легіонер сьогодні представляє США. Потрібно враховувати, що ці цифри була отримані без урахування тих американських спортсменів, які прийняли громадянство іншої країни (натуралізація для гри за збірну) Це гравці, які практично не мають шансів потрапити в національну команду США для участі в престижних міжнародних змаганнях.³

Також окремо можна виділити країни колишньої республіки Югославії (Хорватія, Сербія, Чорногорія тощо), гравці яких в достатньо

³ Є такий досвід і в історії української збірної команди. Двоє американських розігруючих гравців прийняли громадянство України та виступали у складі збірної команди на чемпіонаті світу та Європи.

великій кількості захищають спортивні інтереси різних клубів у всьому світі. На азіатському ринку спортивних послуг (Китай та ін.) в основному віддають перевагу вихованцям американської школи баскетболу. При незначній загальній частці легіонерів (приблизно 16 %), майже 80 % з них є представниками США

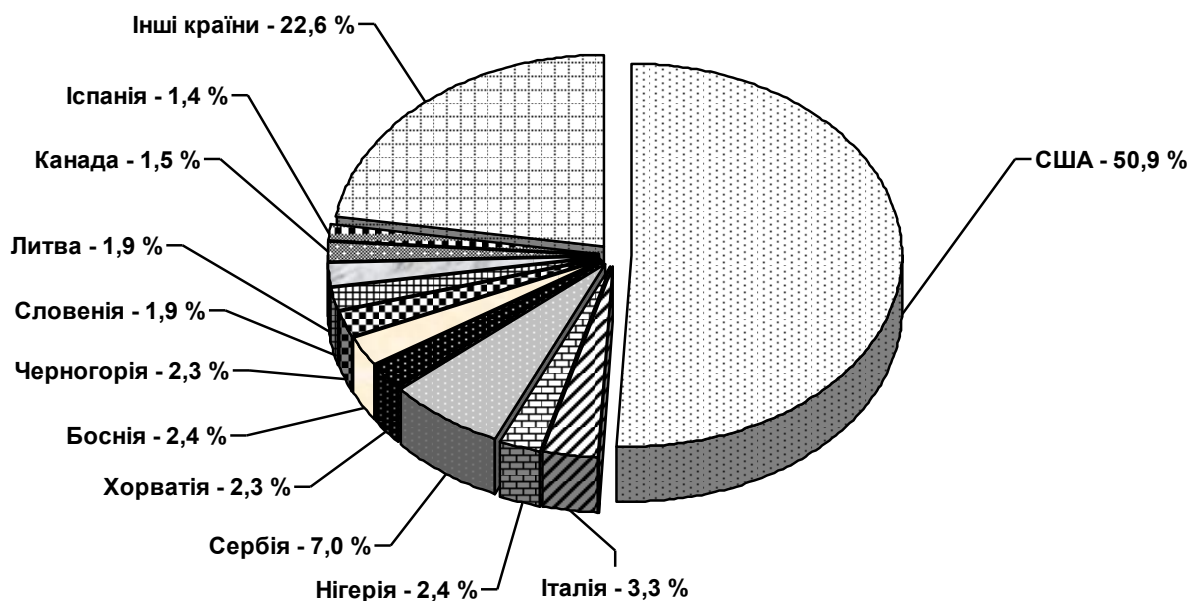
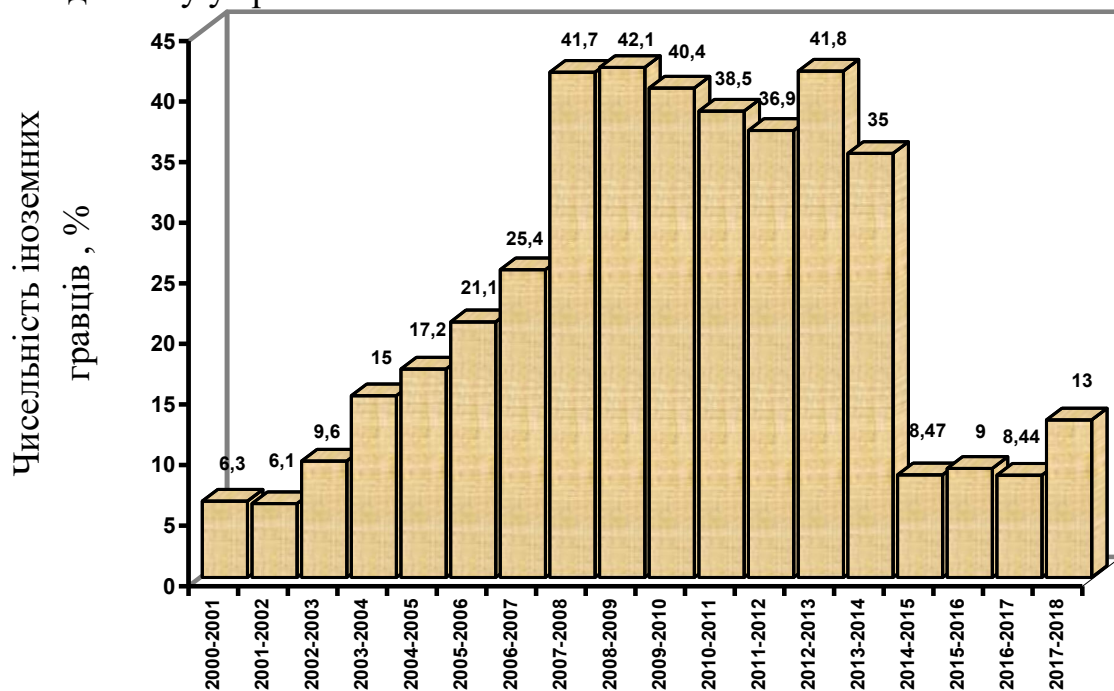

Рисунок 3.9. – Співвідношення гравців із різних країн, що виступають в професійних клубах світу

Звісно, що успіхи висококласних спортсменів, професійні послуги яких є бажаними в провідних клубах світу, є інформативним показником ефективності функціонування національної школи спорту. Країни, що досягли суттєвого прогресу, або ж ті з них, які мають тривалі успішні традиції в цьому напрямку, в першу чергу, на наш погляд, потрібно розглядати з позиції комплексного аналізу особливостей системи підготовки та відбору гравців протягом всього періоду багаторічного вдосконалення.

3.4. Комплектування українських баскетбольних команд в умовах інтернаціоналізації та професіоналізації гри

Проведені нами дослідження показали, що український баскетбол на оминули глобальні процеси інтернаціоналізації та професіоналізації баскетболу. Особливо помітним це стає, якщо розглядати цю тенденцію в багаторічній динаміці. До кінця дев'яностих років двадцятого століття, кількість іноземних гравців, які виступали в чемпіонаті української «Суперліги» не перевищував 5-10 %. Переважним чином в цей період запрошувалися гравці із країн найближчого зарубіжжя (Росії, Білорусії, Грузії та ін.) В середині двохтисячних років ситуація стрімку змінюється. У сезоні 2008-2009 років і далі відмічається максимальна кількість іноземних гравців в чемпіонаті України (приблизно 40 %) (рис.3.10). Зупинити зростання кількості легіонерів в українському баскетболі вдалося виключно завдяки рішучим діям Федерації баскетболу України, яка ввела ліміт на кількість іноземних гравців у заявці команди на під час перебування на майданчику у грі.

Рисунки 3.10. – Динаміка кількості іноземних гравців в клубах української Суперліги у період з 2000 по 2019 роки

Складні соціально-політичні та економічні умови, що виникли в Україні у 2014 році, безпосереднім чином відобразилися на спроможності баскетбольних клубів забезпечувати гідні фінансові умови для провідних гравців (як іноземців так і власних спортсменів). Відсоток іноземних баскетболістів відчутно впав (більше ніж в чотири рази). Крім того, український чемпіонат залишила переважна більшість гравців національної збірної команди України, які сьогодні працевлаштовані в європейських баскетбольних клубах.

Цікавим дослідженням, на наш погляд, було співставлення показників ефективності змагальної діяльності вітчизняних та зарубіжних баскетболістів (рис.3.11).

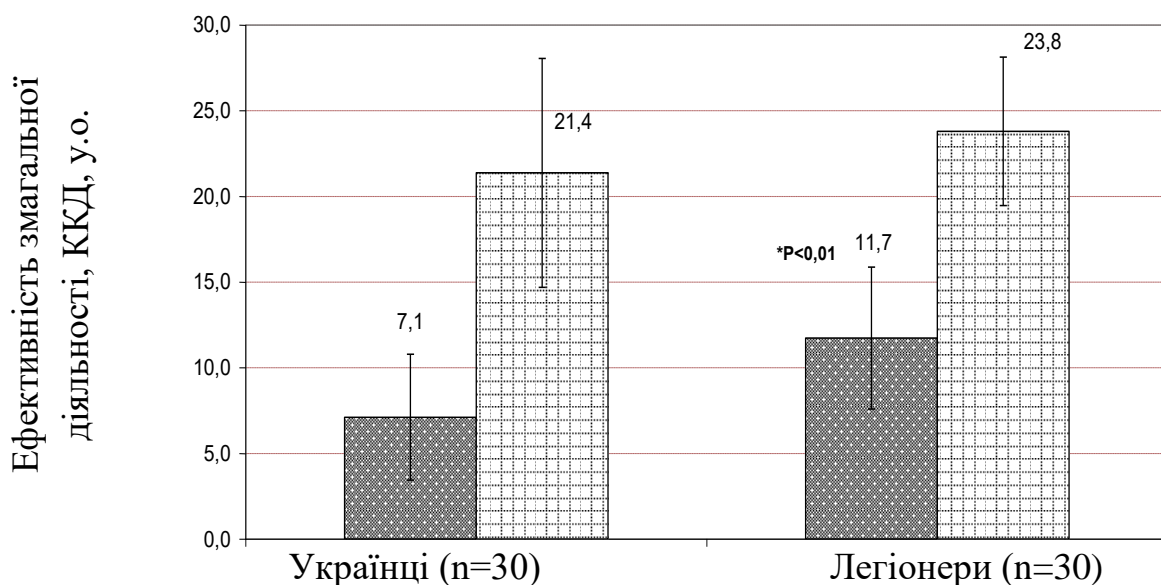

Рисунок 3.11 – Ефективність змагальної діяльності українських та зарубіжних баскетболістів (23-32 роки) за показниками ККД в сезоні 2019-2020 рр.

На рисунку 3.13. видно, що за приблизно однаковий час перебування на майданчику, іноземні баскетболісти, мали достовірно ($p < 0,05$) більш високі значення коефіцієнту корисних дій (ККД) ($11,7 \pm 4,1$), у порівнянні із українськими спортсменами ($7,1 \pm 3,7$). Були використані данні змагальної діяльності гравців, що знаходять в оптимальній віковій зоні (23-32 роки) для демонстрації найвищих спортивних результатів в баскетболі.

Висновки до розділу 3

Характерною особливістю сучасного баскетболу є стрімка глобалізація та професіоналізація гри. Відкритий трансфер баскетболістів високого класу на світовому ринку спортивних послуг суттєвим чином відобразився на ефективності багаторічної системи підготовки спортивного резерву в багатьох країнах світу. У професійних клубах з'явилася можливість підписувати контракти з зарубіжними гравцями, що в свою чергу, послабило необхідність здійснення системної роботи, що була спрямована на якісну підготовку майбутнього резерву команди, а приватні інтереси власників клубів не завжди співпадають з традиціями та інтересами національного баскетболу.

Інтернаціоналізація баскетболу безпосередньо впливає на принципи комплектування складу команд високої кваліфікації. Навіть американський професійний спорт, який ніколи не відчував потреби в іноземних гравцях, не став виключенням в цьому процесі. Кожний п'ятий гравець, який сьогодні виступає в клубах НБА, є вихованцем зарубіжної школи баскетболу. На відміну від європейських та інших клубів, американські команди зацікавлені переважно у залученні баскетболістів з рідкими антропометричними даними, що виступають на позиціях центрового гравця та «важкого» форварда. За останні тридцять років кожний другий іноземний гравець в НБА виступав на позиції центрового. Частіше за інших до клубів НБА запрошують вихованців баскетбольної школи країн колишньої республіки Югославії.

Встановлені основні наслідки впливу процесів інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу на розвиток гри. Найбільш відчутними наслідками цих процесів, на думку експертів є створення ієрархії баскетбольної клубної системи, в рамках якої спортсмени вільно можуть переміщуватися в залежності від рівня своєї спортивної майстерності. Також, на думку експертів спостерігається тенденція до збільшення конкуренції на

рівні національних збірних команд та підвищення рівня заробітних плат баскетболістам на європейському та азіатському ринках спортивних послуг.

Найсильніші баскетбольні клуби Європи постійно звертаються до послуг іноземних виконавців. Клуби-призери та переможці найбільш престижних європейських змагань мають в своєму складі більше ніж 50 % легіонерів. Найбільше представництво в професійних баскетбольних клубах Європи, Південної Америки, Австралії, мають американські гравці. В сезоні 2021-2022 року кількість американських гравців, які були заявлені за різні професійні клуби у всьому світі перевищило дев'ятсот спортсменів.

Порівняльний аналіз ефективності змагальної діяльності українських та закордонних баскетболістів показує перевагу останніх за показниками коефіцієнту корисних дій у матчах.

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКТУВАННЯ ЗБІРНИХ КОМАНД З БАСКЕТБОЛУ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ З УРАХУВАННЯМ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ

4.1. Феномен «ефекту віку» та його вплив на особливості комплектування кадетських, юніорських та молодіжних збірних команд країни

Відбір спортсменів на ранніх етапах системи багаторічного вдосконалення є одним із найбільш складних та відповідальних. На відміну від дорослих спортсменів організм підлітка продовжує своє інтенсивний та нерівномірний розвиток. Спортсмени мають різний руховий досвід, темпи біологічного дозрівання, ступінь інтелектуальної зрілості та ін. [17]. На даних етапах існує висока вірогідність здійснення помилки в процесі відбору найбільш перспективних із дітей. Тренери досить часто відбирають для подальших занять не найбільш обдарованих, а найбільш підготовлених та «зрілих» спортсменів на даний момент.

Посилюється це положення ще й багато чисельними дитячо-юнацькими змаганнями, які сьогодні проводяться практично у всіх ігрових видах спорту. Виступати в матчах починають вже 10-11 річні спортсмени, багато хто з яких ще не мають достатнього рівня базової підготовленості, а загальний стаж занять не перевищує двох - трьох років. При цьому результати виступів в таких змаганнях напряму впливають на оцінювання ефективності роботи тренера. Складається ситуація, що суперечить здоровому глузду, при якій замість того, щоб оцінювати професійні навички тренера за кількістю гравців, яких він виховав для спорту вищих досягнень, у якості одного із головних критеріїв успішності його діяльності, використовуються результати виступів його команди в дитячому та підлітковому віці.

Багато хто з тренерів, при такому положенні справ, вимушені відбирати до команди найбільш підготовлених дітей та підлітків, які зможуть успішно

виступити в найближчих змаганнях. Причому дана проблема є характерною не тільки для вітчизняної спортивної школи.

Одними із перших, хто звернув увагу на проблему впливу «ефекту віку» на комплектування команд в дитячо-юнацькому віці в середині 80-х років ХХ сторіччя, були канадські вчені Barnsley та Thompson [93-94], які на підставі широкомасштабних досліджень, висунули гіпотезу щодо впливу періоду народження в рамках календарного року на відбір та успішність змагальної діяльності юних хокеїстів. При цьому в професійних клубах НХЛ та інших лігах (де приймали участь дорослі спортсмени), таких відмінності не спостерігалися. Даний феномен отримав розповсюджене у світовій спортивній літературі назву «ефекту віку» (“relative age effect», «RAE») [84,99-100,111].

Проаналізувавши спортивні біографії більш ніж семи тисяч молодих канадських хокеїстів, автори встановили, що більшість з них народилась в першій половині календарного року (вище ніж 75 %). Ці гравці досить часто є набагато швидшими, сильнішими та координованими за своїх ровесників, які народилися кінці календарного року (жовтень-грудень), а також мають більші тотальні розміри тіла. Спортсменів, які народилися в останньому триместрі нараховувалось менше всього. Особливо істотними ці відмінності проявлялися в найбільш сильних, за рівнем майстерності, юнацьких турнірах (R.Barnsley, A.Thompson, 1988).

Згідно існуючому сьогодні порядку формування груп в дитячо-юнацькому спорті, діти одного і того ж календарного віку тренуються разом. Альтернативного підходу сьогодні просто не існує, ні за кордоном, ні в нашій країні. Звичайно, набагато легше розділити тих, хто займається за календарним принципом, і набагато складніше сформувати такі групи з урахуванням біологічної зрілості та підготовленості юних спортсменів.

Діти, які народилися у січні, зазвичай, будуть мати суттєву перевагу над тими дітьми, які народились у грудні того ж календарного року. Різниця у віці між такими дітьми може сягати до одинадцяти місяців. І якщо для

дорослих спортсменів ці відмінності не мають жодного значення, то для дитячого організму, який змінюється щомісяця, подібні відмінності можуть стати вирішальними в процесі відбору на змаганнях.

Не рідкими в практиці дитячо-юнацького спорту є випадки, коли тренери свідомо більшу кількість часу та сил приділяють найбільш перспективним, з їх точки зору юним спортсменам, якими найчастіше і стають найбільш «зрілі» діти. В даному випадки діти, які народилися у другій половині календарного року не тільки поступаються в конкурентній боротьбі своїм старшим одноліткам, алей залишаються ще без повноцінної педагогічної підтримки, що звісно не може позитивним чином відобразитися на розвитку їх спортивної майстерності та моральному стані.

Дослідження Роджера Бернслі [94]зі спів. Поклали початок проведення аналогічних досліджень в багатьох ігрових видах спорту. В футболі (W. Helsen, J. Van Winckel, A. Williams, 2005; I. Jimenez), баскетболі (J. Torres-Unda, I. Zarrazquin at all, 2013; N.Delorme, M. Raspaud, 2009; S. Esteva, F. Drobnic, J. Puigdemellivol, L. Serratos, M.Chamorro, 2006), хокеї (V. Addona; J. Côté, D.J. Macdonald, J. Baker, B. Abernethy, 2006), гандболі та регбі S. Cogley, C.Abraham, J.Baker, 2008), які в цілому підтверджували наявність існуючого феномену.

Групою іспанських фахівців на чолі із Сантьягою Естовою [107] було встановлено, що у складах двох найсильніших юнацьких баскетбольних команд Іспанії, каталонської Барселони та мадридського Реалу, сконцентровано більше ніж п'ятдесят відсотків баскетболістів, які народилися в перші три місці календарного року. Гравців, які народилися в кінці року, відмічалось не більше п'яти процентів. Аналогічний аналіз ігрових складів дорослих команд не виявив подібної диспропорції. Паритетний розподіл, з урахуванням дати народження (приблизно по двадцять п'ять процентів на кожний триместр) в рамках календарного року, спостерігається також і для п'ятдесяти найбільш успішних баскетболістів за всю історію НБА.

Є також і ряд наукових праць, в яких спеціалісти підвергають сумніву можливість існування феномену «ефекту віку» в дитячо-юнацькому спорті (Т.Е. Daniel, С.Т.Л. Janssen, 1987; I. Vučković, A. Kukrić, B. Petrović, R. Dobraš, 2013). Так, в проведених дослідженнях Ігоря Вуковича зі співав. [125] не було виявлено достовірних відмінностей між баскетболістами, які народились в різні періоди календарного року. В процесі тестування оцінювались показники, які відображали розвиток рухових якостей, морфофункціональні данні та рівень техніко-тактичної майстерності сербських баскетболістів 13-14 років. Цілком можливо, що отримані авторами результати могли бути обумовлені незначною вибіркою досліджуваних (експериментальна група – одинадцять баскетболістів, які народилися в першому півріччі та контрольна група – дев'ять чоловік, які народилися у другому півріччі).

Не дивлячись на свою актуальність, дана проблема залишається сьогодні мало досліджуваною, як в ігрових видах спорту в цілому, так і в баскетболі, зокрема. Враховуючи інтенсивний розвиток процесів інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу досить цікавим є дослідження, спрямовані на вивчення впливу феномену «ефекту віку» на особливості комплектування кадетських, юніорських та молодіжних баскетбольних команд (U 16 - U 20) в різних країнах світу для участі в престижних міжнародних змаганнях.

4.2. Особливості комплектування баскетбольних команд в різних країнах світу в залежності від вікової категорії

Для дослідження вказаних вище проблем були проаналізовані данні складів баскетбольних збірних команд в різних країнах світу. Сьогодні під егідою міжнародної федерації баскетболу FIBA проводяться змагання для баскетболістів починаючи з шістнадцятирічного віку [129]. З метою підвищення точності отриманих даних, аналізувалися дані останніх п'яти

чемпіонатів за кожною віковою групою. Для кожного віку (U16-U20, National teams) були досліджені дані більше ніж вісімдесяти команд і тисячі баскетболістів. Загалом, за всіма категоріями було проаналізовано дані більше ніж п'ятисот команд та шести тисяч гравців.

Отримані данні свідчать про те, що тренери у різних країнах світу, під час комплектування своїх збірних команд, віддають перевагу баскетболістам, які народилися в першій половині календарного року (рис. 4.1).

Причому ця тенденція проявлялася для всіх юнацьких та молодіжних команд, (починаючи з U 16 і закінчуючи U 20). Виявлені відмінності між чисельністю дітей, які народилися в першій та другій половині календарного року, мають статистично достовірний характер (таблиця 4.1.). При цьому також можна бачити, що це співвідношення кардинальним чином змінюється лише на рівні національних збірних команд.

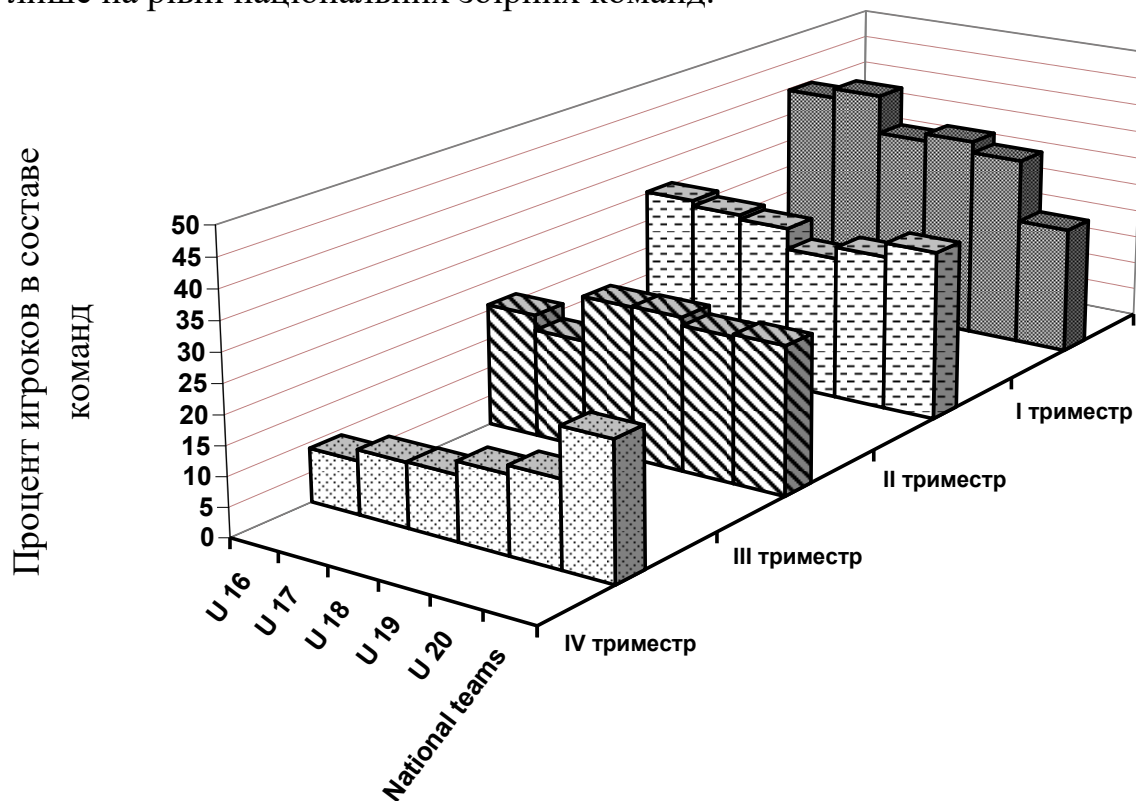

Рисунок 4.1. – Комплектування збірних команд різних вікових категорій з урахуванням періоду народження в рамках календарного року

Для дорослого баскетболу, характерним є приблизно однаковий розподіл гравців, які народилися в різних триместрах року. Причому як можна побачити, це вирівнювання відбувається в основному за рахунок зміни кількості спортсменів в рамках першого та четвертого семестрів. Співвідношення гравців, які народилися у другому та третьому семестрах, для всіх вікових груп залишається фактично без змін.

Відсоток гравців першого триместру для збірних команд, у порівнянні з кадетськими та молодіжними складами, знижується майже у два рази, а кількість гравців четвертого триместру збільшується фактично тричі. Складно було встановити точну кількість гравців молодіжних складів, які народилися в четвертому триместрі та у підсумку потрапили на рівень спорту вищих досягнень, так як за багатьма спортсменами подальша інформація поросту була відсутньою. Але навіть за попередніми даними можна сказати, що їх чисельність перевищувала 40-50 %. Фактично кожен другий гравець, кадетської збірної, який народився в останньому триместрі року, у підсумку проводжував свою кар'єру в молодіжній та основній збірній команді своєї країни.

І в цьому немає нічого дивного, адже для того, щоб на рівних вести боротьбу зі старшими, та більш підготовленими гравцями, спортсмен повинен володіти надзвичайними здібностями, які і виділяють його серед основної маси тих, хто займається. Баскетболісти, які народилися у кінці календарного року та зуміли нав'язати конкуренцію своїм старшим одноліткам, після настання біологічної зрілості, впевнено їх перевершують у майстерності.

При цьому залишається тільки гадати, яка кількість здібних дітей, які народилися в кінці календарного року, залишилися в тіні своїх більш «зрілих» одноклубників, та були вимушені припинити заняття баскетболом.

Таблиця 4.1

Особливості комплектування баскетбольних збірних команд різних вікових груп для участі в крупних міжнародних турнірах с урахуванням періоду народження спортсменів протягом календарного року

Вікова категорія збірної		Розподіл гравців у складі команд за триместрами народження в рамках календарного року, к-сть							
		перший триместр		другий триместр		третій триместр		четвертий триместр	
		$\bar{d} \pm S$	p<0,05	$\bar{d} \pm S$	p<0,05	$\bar{d} \pm S$	p<0,05	$\bar{d} \pm S$	p<0,05
1	U 16 (n=960)	4,75±1,75	3,5,6	3,62±1,62	4	2,51±1,39	3,4	1,07±1,02	5,6
2	U 17 (n=960)	4,96±1,75	3,4,5,6	3,52±1,62	4	2,21±1,26	3,4,5,6	1,30±1,33	5,6
3	U 18 (n=960)	4,10±1,79	1,2,6	3,40±1,59	-	3,10±1,40	1,2	1,31±1,18	6
4	U19 (n=960)	4,27±1,72	2,6	2,97±1,63	1,2	3,13±1,46	1,2	1,58±1,38	6
5	U 20 (n=1058)	4,02±1,52	1,2,6	3,20±1,58	-	2,95±1,45	2	1,75±1,43	1,2,6
6	National teams (n=1056)	2,78±1,43	1-5	3,62±1,70	-	3,10±1,85	2	2,83±1,57	1-5

Ще більш чіткіше виявлений дисбаланс можна спостерігати, якщо розглядати період народження гравців збірних команд за півріччями (рис. 4.2.). На рисунку 4.2. темними стовпчиками позначений відсоток гравців другого півріччя, світлими – першого півріччя. При цьому можна побачити, як лінійно змінюється це співвідношення з кожним наступним віковим етапом. В національних збірних командах спостерігається практично рівне співвідношення гравців за досліджуваним показником.

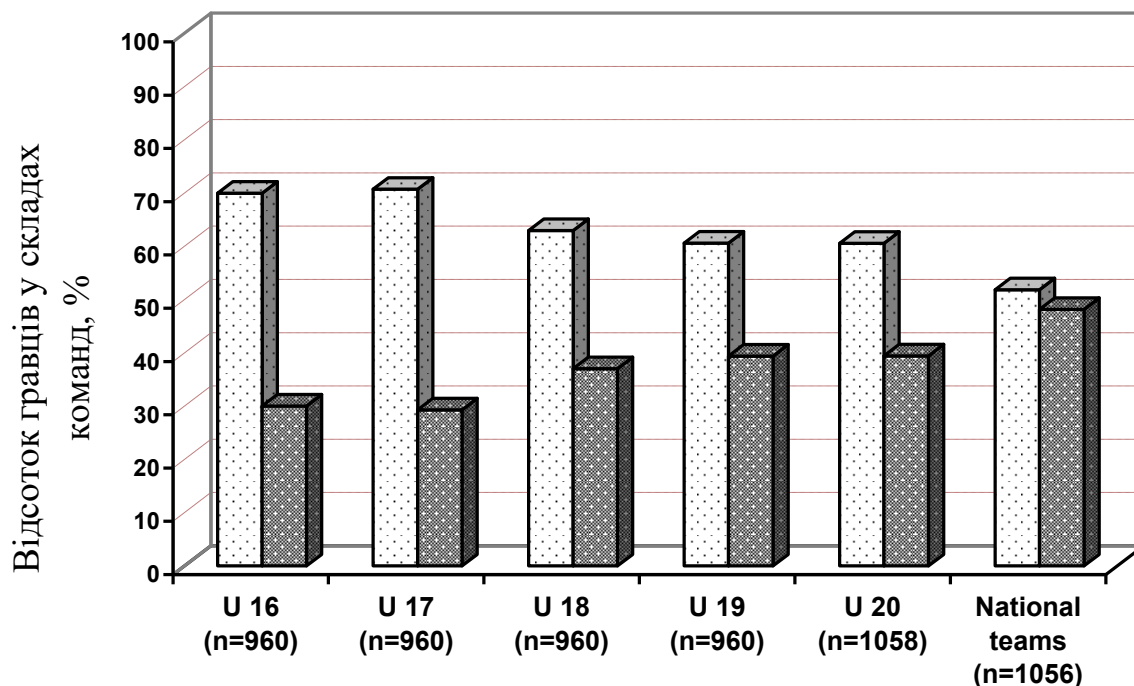

Рисунок 4.2. – Співвідношення гравців, які народилися в різні півріччя календарного року у складах команд різних вікових категорій

В складах збірних команд шістнадцятирічного віку із дванадцяти гравців, в середньому, вісім, народилися в першій половині календарного року (приблизно 70 %), більша частина із яких, буде відсіяна зі збірної вже на наступному етапі підготовки. Причому дана тенденція є характерною практично для всіх без виключення країн світу, включаючи США.

Залишається не до кінця зрозумілим прагнення тренерів та функціонерів збірних команд надавати безцінну, за своєю значущістю на майбутнє, міжнародну ігрову практику, ти спортсменам, які у подальшому не зможуть вийти на самий високий рівень, а у більшості випадків залишать систему підготовки збірних команд вже на наступному етапі.

Вирішивши оперативне завдання успішного виступу на молодіжному турнірі, втрачається можливість стратегічної підготовки талановитих гравців на майбутнє. Молодіжні спортивні форуми такого високого рангу, повинні розглядатися переважно у якості плацдарму для набуття важливого ігрового досвіду тими молодими талантами, які у майбутньому зможуть прийти на зміну нинішньому поколінню баскетболістів та поборотися за найвищі нагороди у дорослому спорті.

Проведені нами дослідження не дозволяють стверджувати, що комплектування збірних команд різних вікових груп, переважно старшими за періодом народження в рамках року гравцями, якимось чином впливає на результати підсумкових виступів команди на змаганнях (таблиця 4.2.). Проведений кореляційний аналіз між підсумковим зайнятим місцем на турнірі та кількістю баскетболістів, які були народжені в різних триместрах календарного року не виявив статистично значущих взаємозв'язків.

Можна побачити, що для молодіжних збірних команд U 17 та U 20 під порогові величини коефіцієнту кореляції (для такої вибірки) спостерігаються в четвертому семестрі (на рівні значущості $p < 0,05$), але все ж таки говорити про наявність будь-яких закономірностей на базі даних результатів, неможливо. В процесі проведення досліджень спостерігались випадки, коли молодіжна команда, яка не змогла пройти в стадію плей-офф чемпіонату, на дев'яносто відсотків складалася з гравців, які народилися в перші чотири місяці календарного року.

В той же час, неможна не відмітити й той факт, що команди, які на половину були укомплектовані баскетболістами, які народились у другій половині календарного року, практично ніколи не приймали участь в боротьбі за перші місця турніру.

Таблиця 4.2

Взаємозв'язок результатів виступів збірних команд на міжнародних турнірах, з кількістю гравців, народжених в різних триместрах календарного року ($r=0,250$, $a = 0,05$; $r=0,325$, $a = 0,01$; $r=0,408$, $a = 0,001$)

Вікова категорія збірної	коефіцієнт кореляції			
	перший триместр	другий триместр	третій триместр	четвертий триместр
молодіжні зборні U 16	0,128491	-0,1196	-0,11416	0,16114
молодіжні зборні U 17	-0,21909	0,111551	-0,08607	0,231211
молодіжні зборні U 18	0,189939	-0,24482	-0,27369	0,057894
молодіжні зборні U19	-0,02271	-0,06487	0,063013	0,084833
молодіжні зборні U 20	-0,08716	-0,09067	-0,04313	0,245322
національні команди	-0,13924	0,161992	0,012901	0,03867

Відкритим залишилося питання щодо наявності взаємозв'язку між чисельністю гравців різного амплуа у складах збірних команд, та періодом їх народження в рамках календарного року. Проведені дослідження не дозволили встановити статистично значущих результатів (рис. 4.3.).

Можна відмітити, що серед гравців лінії захисту (розігравач та «атакувальний» захисник), які мають найменші тотальні розміри тіла серед всіх гравців команди, було більше баскетболістів, які народилися на початку календарного року.

У той же час, серед гравці лінії нападу, у порівнянні із захисниками, частіше зустрічалися спортсмени, які народилися у третьому та четвертому триместрах року. Хоча ці данні і не мали статистично достовірного характеру в наших дослідженнях, вони в цілому можуть підтверджувати існуюче сьогодні припущення про домінуюче значення фактору зросту в процесі відбору баскетболістів у команду.

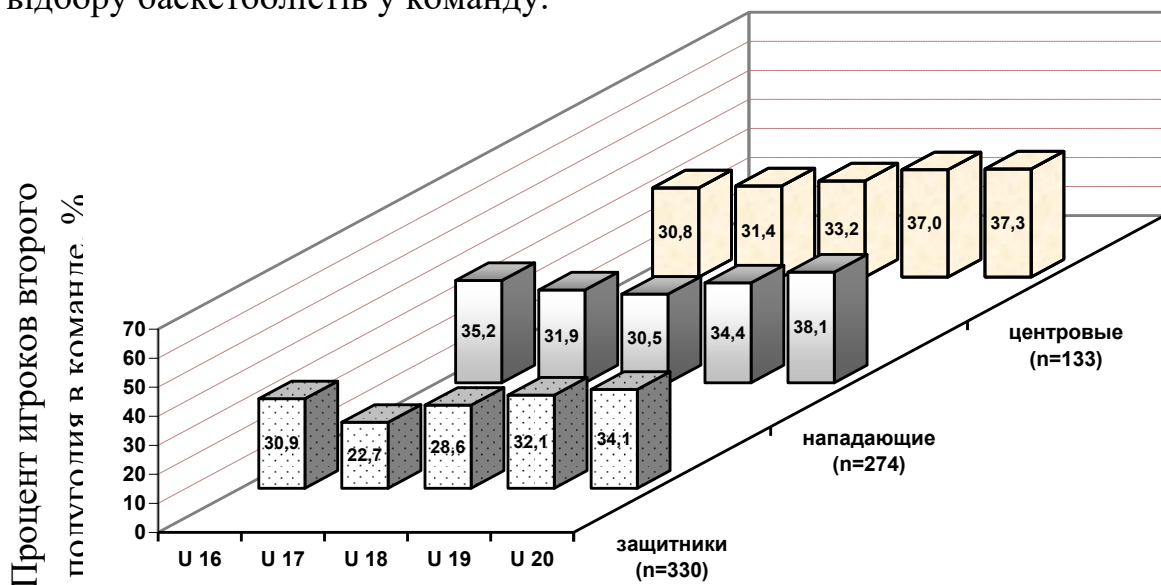

Рисунок 4.3. – Відсоткове співвідношення баскетболістів різного ігрового амплуа, які народились у другій половині календарного року (кадетські, юніорські та молодіжні зборні різних країн)

Високорослий підліток, навіть не дивлячись на низький рівень підготовленості за рядом інших показників, у більшості випадків, все одно буде відібраний до команди на наступний етап, так як має рідкісні антропометричні дані. Гравців захисної лінії, для яких антропометричні дані визначального характеру не мають, більше за все серед тих, хто займається баскетболом, а значить і конкуренція за місце у складі команди тут найбільш висока. Тому не дивно, що серед гравців цієї ланки можуть частіше зустрічатися спортсмени, які народились в першій половині календарного року, і які змогли на одному із етапів багаторічної підготовки виграти конкуренцію у своїх молодших візаві.

Висновки до розділу 4

Підготовка та відбір спортсменів на різних етапах багаторічного вдосконалення повинні здійснюватися на основі врахування важливих біологічних закономірностей розвитку людського організму, особливостей становлення вищої спортивної майстерності в різних видах спорту, а також фундаментальних принципах сучасної теорії та методики спортивної підготовки. В ігрових видах спорту сьогодні склалася парадоксальна ситуація, при якій, тренери, які здійснюють відбір в дитячо-юнацькому спорті, зацікавлені в досягненні оперативних спортивних результатів та віддають перевагу в процесі відбору та комплектуванні команд найбільш підготовленим та «зрілим» гравцям. Частіше за все ними стають діти, які народились в першій половині календарного року. Ця проблема є сьогодні характерною практично для всіх країн, без виключення, на що вказують результати багато чисельних досліджень фахівців.

Аналіз особливостей комплектування баскетбольних збірних команд різних країн світу, які приймали участь в останніх п'яти крупних міжнародних змаганнях (чемпіонати Європи та світу) по кожній віковій категорії (починаючи з шістнадцяти років і закінчуючи рівнем національних збірних команд) показав, що комплектування кадетських, юніорських та молодіжних збірних команд здійснюється в основному за рахунок баскетболістів, які народились в першій половині календарного року (вище ніж 70 %). У «дорослому» спорті ця диспропорція повністю зникає, що вказує на мінливий характер тих переваг, які досягаються за рахунок використання так званого «ефекту віку».

Проведений кореляційний аналіз не дозволив встановити достовірних взаємозв'язків між кількістю гравців, які входять до складу збірної, та які народились в різних періодах календарного року, з підсумковим зайнятим місцем збірної на турнірі. При цьому команди, які мали у своїх складах більше ніж п'ятдесят відсотків гравців, які народились у другій половині

року, практично ніколи не претендували на найвищі нагороди турніру. Серед гравців лінії захисту частіше, у порівнянні з гравцями нападу, зустрічались баскетболісти, які народились в першій половині року, хоча ці данні статистично підтвердити не вдалося.

Молодіжні змагання такого високого рівня, які організує сьогодні міжнародна федерація баскетболу, повинні розглядатися у якості важливої ланки системного процесу підготовки баскетбольного майбутнього країни. Досягнуті тимчасові результати в юнацького віці, в тому числі і за рахунок використання «ефекту віку», мають досить сумнівну цінність, так як більшість з таких гравців залишають збірну команду вже на наступному етапі підготовки. Надання ігрової практики найбільш перспективним, в довготривалому плані молодим гравцям, нехай і на фоні не зовсім вдалих виступів в підлітковому віці, дозволяє закласти основу майбутніх, більш цінних успіхів національних збірних команд країни.

РОЗДІЛ 5. АНАЛІЗ ТА ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ

За останні п'ятнадцять-двадцять років в спортивних іграх загалом, та баскетболі, зокрема, відбулися значні зміни, які суттєвим чином вплинули на рівень спортивних результатів в багатьох командних видах спорту, підвищили конкурентоспроможність національних збірних команд та підвищили рівень прибутковості спортивних змагань. Все це стало наслідком стрімкої інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу.

Передумови цих процесів були закладені ще наприкінці 80-х років двадцятого сторіччя, коли сьомий президент МОК Хуан-Антоніо Самаранч допустив професійних спортсменів до участі в олімпійських іграх та запросив спонсорів з метою фінансової підтримки олімпійського руху. Такі серйозні зміни статусу змагань та можливість отримання чималих прибутків від проведення спортивних заходів вплинули на подальший розвиток не тільки спортивних ігор, алей й інших привабливих з точки зору комерції, видів спорту.

Баскетбольні матчі стали приносити прибутки їх організаторам, а спортсмени почали заключати професійні контракти із клубами⁴. Баскетбольний клуб можна було купити та продати. На початку дев'яностих років, починає створюватися ринок вільних спортивних послуг. Відкриваються штучні багаторічні кордони для вільного переміщення спортсменів із європейських країн до США і навпаки. Спортсмени та тренери отримали змогу вільно вибирати місце свого наступного працевлаштування. Єдиним критерієм, що визначає можливість спортсмена потрапити до найсильніших баскетбольних клубів світу стає його професіоналізм.

Попри вже майже двадцятирічний період інтенсивного розвитку процесів інтернаціоналізації та професіоналізації світового баскетболу, ці

⁴ Особливо це стосується баскетболістів із багатьох європейських країн, які приймали участь в клубних та міжнародних змаганнях у якості любителів. Американський баскетбол із самого початку мав комерційну складову.

питання залишаються мало досліджуваними з боку як вітчизняних так і зарубіжних спеціалістів. Потрібно зрозуміти яким чином вплинули ці процеси на розвиток баскетболу в світі. Які впливають процеси інтернаціоналізації на розвиток баскетболу на національному рівні, виступи команд на міжнародній спортивній арені та багато інших питань. Проведений аналіз літературних джерел показав що ці питання залишаються відкритими.

Під час проведення досліджень нами були отримані три групи наукових даних, ті що **підтверджують** результати інших фахівців, **доповнюють** їх, та є абсолютно **новими**.

Підтверджені данні Платонова В.М [61], Шинкарук О.А [78], Бриля М.С. [19], Бабушкіна В.З. [3], Поплавського Л.Ю.[63], Безмилова М.М.[8], Ніколича В. та Параносича А [58]. щодо багатоступеневості спортивного відбору в ігрових видах спорту загалом, та баскетболі, зокрема. **Підтвердженою** є думку фахівців зі спортивних ігор, стосовно того, що одним із найбільш складних та важливих етапів відбору в командних іграх є комплектування команд майстрів, від ефективності якого напряду залежать успіхи національної баскетбольної школи.

Команда в ігрових видах спорту представляє собою унікальне поєднання гравців різного віку та амплуа, індивідуальних морфо-функціональних та психологічних особливостей, національності та ін. Успішні виступи команд високої кваліфікації напряду залежать від ефективності комплектування складу команди на сезон або окремі змагання (участь в матчах за збірну).

При цьому як зазначають експерти, стрімкий розвиток процесів інтернаціоналізації та професіоналізації переважним чином вплинув саме на функціонування команд високої кваліфікації. Змінилися принципи побудови спортивного колективу. Якщо раніше потрібно було тривалий час готувати зміну основному складу команди, то сьогодні ця необхідність фактично відпала. В нинішніх умовах, створити баскетбольну команду можна без

перебільшення за один сезон. Достатньо запросити висококласних виконавців до клубу та забезпечити їм гідні фінансові умови.

Були доповнені данні Сушко Р.О. [69], Д.Вайта [21], щодо впливу процесів глобалізації на розвиток спортивних ігор в світі. Показано, що ці процеси по різному вплинули на результати виступів команд на клубному та національному рівнях.

В міжнародній клубній системі склалася своєрідна ієрархія команд, переважно за фінансовою потужністю, які реально мають шанси для боротьби за найбільш перспективних та талановитих гравців на світовому ринку спортивних послуг, та і дійсно претендують на завоювання головних клубних трофеїв сезону. Інші команди (менш фінансово спроможні) вимушені відігравати роль «донору» для грандів баскетболу. Вже сьогодні склалася така ситуація, при якій переважна більшість баскетбольних клубів (майже 95 %) та академій готує спортсменів, надає їм ігрову практику, для того щоби потім перепродати їх в більш сильні команди, де вони мають змогу продемонструвати свій потенціал та отримати вищу заробітну плату.

Підготовка спортсменів в таких умовах набуває всі ознаки прибуткового бізнесу. В багатьох країнах світу (Литва, Німеччина та ін.) баскетбольні академії, отримують чималий відсоток від підписання професійних контрактів своїх вихованців.

Процеси інтернаціоналізації та професіоналізації баскетболу також суттєвим чином вплинули на результати виступів національних збірних команд на міжнародних змаганнях. Раніше під час зустрічі національних збірних команд різних країн відчувався стиль та особливості «баскетбольної школи». Спортсмени не зустрічалися між собою на клубному рівні, виступали тільки в рамках своїх національних чемпіонатів (США, Іспанія, СРСР та ін.). Після того, як найкращі баскетболісти стали одноклубниками в найсильніших баскетбольних колективах планети ці відмінності поступово зникли.

Сьогодні на міжнародних баскетбольних турнірах національних збірних команд зустрічаються одноклубники перевдягнуті в кольори своїх країн, які добре знають один одного і тривалий час виступали разом на клубному рівні. Рівень конкуренції в таких умовах значно зріс. Сьогодні боротьбу за найвищі нагороди на міжнародних змаганнях ведуть від п'яти до десяти збірних команд. Деякі з них ще двадцять років назад не завжди могли кваліфікуватися до групового етапу чемпіонатів Європи та світу. Подібну тенденцію ми можемо спостерігати й у інших ігрових видах спорту (футболі, хокеї). Твердження про те, що сьогодні в Європі не залишилось слабких команд, повністю підтверджується тими результатами, які демонструють команди під час очних зустрічей. Сьогодні фактично кожна баскетбольна збірна команда має своїх представників в найсильніших клубних командах світу (НБА, Іспанії, Греції та ін.).

Проведене експертне опитування показало, що серед важливих наслідків інтернаціоналізації та професіоналізації баскетболу можна також відмітити підвищення рівня заробітних плат гравців. На відміну від професійних американських ліг, в європейській клубній системі немає механізму регуляції внутрішньої конкуренції, яка стимулює заможні клуби буквально переманювати найкращих гравців до своїх лав. В таких умовах видатків клубів є цілком очевидним.

Одним із проявів процесів інтернаціоналізації баскетболу сьогодні можна вважати так звану «натуралізацію» гравця. Зміна громадянства баскетболіста задля виступів за іншу країну стає досить поширеним явищем. Найчастіше «натуралізують» американських гравців, які практично не мають шансів потрапити до лав своєї збірної, із задоволенням приймають фінансові пропозиції інших країн для того, щоби посилити склад їхніх збірних. Досвід подібної «натуралізації» має і Україна.

Проведені дослідження кількості іноземних баскетболістів в клубах НБА **вперше** дозволило виявити вплив процесів інтернаціоналізації світового баскетболу на комплектування професійних американських клубів.

Було показано, що прогресивне збільшення кількості іноземних баскетболістів в НБА, почалося в середині 90-х років ХХ сторіччя. Сьогодні чисельність іноземних гравців, що виступають в найсильнішій баскетбольній лізі постійно збільшується. В сезоні 2016-2017 років цей показник вже досягнув позначки в 25 %. Чисельність легіонерів, які виступають в сезоні за клуби НБА, за тридцятирічний період збільшилася в п'ятдесят раз.

При цьому американські професійні баскетбольні команди переважним чином запрошують до своїх складів високорослих гравців, які діють на позиціях «четвертого» та «п'ятого» номерів. Частка таких гравців за весь період спостереження склала майже 80 %.

Постійне збільшення іноземних баскетболістів спостерігалось і під час комплектування європейських баскетбольних клубів. Було показано, що команди, які приймали участь в матчах фіалу чотирьох Євроліги УЛЄБ мали у своїх складах від 40 до 60 % іноземних баскетболістів. Ця тенденція є сьогодні характерної для багатьох клубів.

Вперше було досліджено чисельність іноземних баскетболістів в різних клубних чемпіонатах світу. Найбільша кількість іноземних гравців спостерігається сьогодні в чемпіонатах Іспанії, Німеччини, Франції, Італії, Греції, Туреччини. Баскетбольні команди саме цих провідних чемпіонатів постійно розігрують між собою найбільш престижні міжнародні клубні трофеї.

Сьогоднішні професіонали за спортивну кар'єру можуть змінити від п'яти до десяти клубів. Основне завдання для клубу в таких умовах полягає в тому, щоб зосередити у своєму складі максимальну кількість висококласних виконавців та дати можливість тренеру (який часто також є іноземним фахівцем) провести необхідну підготовку до майбутнього ігрового сезону. Звичайно, що в подібних умовах питання довготривалої підготовки резерву зазвичай відходять на другорядний план, а весь період роботи тренерського складу з командою високої кваліфікації досить часто триває всього лише один сезон.

Проведені нами дослідження показали, що український баскетбол на минули глобальні процеси інтернаціоналізації та професіоналізації баскетболу. Особливо помітним це стає, якщо розглядати цю тенденцію в багаторічній динаміці. До кінця дев'яностих років двадцятого століття, кількість іноземних гравців, які виступали в чемпіонаті української «Суперліги» не перевищував 5-10 %. Переважним чином в цей період запрошувалися гравці із країн найближчого зарубіжжя (Росії, Білорусії, Грузії та ін.) В середині двохтисячних років ситуація стрімко змінюється. У сезоні 2008-2009 років і далі відмічається максимальна кількість іноземних гравців в чемпіонаті України (приблизно 40 %).

Аналіз ефективності змагальної діяльності дозволи **вперше** порівняти успішність ігрових дій на майданчику іноземних та українських баскетболістів, які знаходилися в рамках однієї вікової категорії (23-32 роки). Данні молодих українських баскетболістів не бралися до уваги, так як у віці 18-21 року, ще відбуваються процеси становлення майстерності гравця, а практично всі іноземні баскетболісти, які запрошуються до клубів, перебувають в оптимальній для демонстрації найвищих результатів віковій зоні – 23-32 роки. За приблизно однаковий час перебування на майданчику, іноземні баскетболісти, мали достовірно ($p < 0,05$) більш високі значення коефіцієнту корисних дій (ККД) ($11,7 \pm 4,1$), у порівнянні із українськими спортсменами ($7,1 \pm 3,7$).

Були доповнені данні Barnsley та Thompson [4] щодо впливу «ефекту віку» на відбір спортсменів під час комплектування кадетських, юніорських та молодіжних збірних команд з баскетболу. Тренери в багатьох країнах світу під час комплектування своїх команд віддають перевагу більш підготовленим та біологічно зрілим гравцям, які мають перевагу над тими спортсменами, що народилися у другій половині календарного року. Таким чином, бажання досягнути оперативного результату на міжнародних молодіжних змаганнях для багатьох країн стає вирішальним під час вибору гравців і формування складів команд.

Молодіжні змагання такого високого рівня, які організує сьогодні міжнародна федерація баскетболу, повинні розглядатися у якості важливої ланки системного процесу підготовки баскетбольного майбутнього країни. Надання ігрової практики найбільш перспективним, в довготривалому плані молодим гравцям, нехай і на фоні не зовсім вдалих виступів в підлітковому віці, дозволяє закласти основу майбутніх, більш цінних успіхів національних збірних команд країни.

Екстраполяція сьогоднішніх тенденцій розвитку баскетболу в умовах інтернаціоналізації, комерціалізації та професіоналізації надає можливість спрогнозувати подальше збільшення відриву топ-команд (найбільш багатих) від інших клубів, які переважним чином будуть виконувати роль «спортивного донору», зростання рівня заробітних плат гравців та прибутків команд від проведення спортивних змагань. Є висока вірогідність уніфікації системи підготовки спортсменів протягом багаторічного вдосконалення (техніко-тактичної, фізичної та ін.) в різних країнах світу та зменшення організаційно-правових, соціальних перепон для перспективних гравців щодо побудови своєї професійної кар'єри та вільного переміщення на світовому ринку спортивних послуг.

ВИСНОВКИ:

1. Актуальними проблемами підготовки на сучасному етапі розвитку спортивних ігор загалом, та баскетболу, зокрема, є інтернаціоналізація та професіоналізація спортивної діяльності, підвищення комерційної привабливості змагань та створення умов для вільного переміщення гравців на міжнародному ринку спортивних послуг. Дослідження впливу процесів інтернаціоналізації та професіоналізації на розвиток баскетболу в світі та в Україні є важливим завданням теорії та практики підготовки спортсменів.
2. Одним із важливих напрямів спортивного відбору в ігрових видах спорту є комплектування команд високої кваліфікації від ефективності якого напряму залежить успішність виступів як на внутрішній, так і на міжнародній спортивній арені. Процеси інтернаціоналізації та професіоналізації баскетболу на сьогоднішньому етапі змінили принципи комплектування команд високої кваліфікації та підготовки найближчого резерву.
3. В результаті експертного опитування було визначено, що основними наслідками впливу інтернаціоналізації та професіоналізації баскетболу є:
 - 1) створення ієрархічної системи команд на клубному рівні, де реальні шанси на успіхи мають лише заможні баскетбольні клуби ($7,7 \pm 0,6$ балів);
 - 2) підвищення рівня конкуренції на рівні національних збірних команд, що стало наслідком виступів спортсменів з різних країн світу в провідних клубах Європи та НБА ($6,0 \pm 1,1$ балів);
 - 3) збільшення рівня заробітних плат, через відсутність погодженості дій між основними баскетбольними клубами Європи та інших країн світу ($6,0 \pm 1,2$);
 - 4) збільшення міграції спортсменів на світовому ринку спортивних послуг, а також розповсюдження явища «натуралізації» з метою виступів за іншу країну на міжнародній баскетбольній арені;
 - 5) уніфікація підходів до підготовки

баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення в результаті обміну досвідом та використанням провідних технологій.

4. Характерною особливістю комплектування провідних європейських команд та клубів НБА, є залучення іноземних гравців. Кількість легіонерів, які виступають в клубах НБА починаючи з середини 90-х років ХХ сторіччя продовжує постійно збільшуватись. Сьогодні кожний четвертий гравець в найсильнішій баскетбольній лізі не є громадянином США, що є безпрецедентним явищем для американського спорту. Найбільша кількість іноземних гравців серед чемпіонатів європейських країн спостерігається і в чемпіонатах Іспанії, Німеччини, Франції, Італії, Греції, Росії.
5. Кількість іноземних гравців під час комплектування баскетбольних клубів, що виступали в чемпіонатах української «Суперліги» в сезонах 2008 – 2013 років досягала позначки в 40-45 %. Порівняльний аналіз ефективності змагальної діяльності іноземних та вітчизняних баскетболістів за результатами виступів в сезоні 2013-2014 років показав, що за приблизно однаковий час перебування на майданчику, іноземні гравці фактично в двічі мали більш високі показники коефіцієнту корисних дій у матчах ($11,7 \pm 4,1$ проти $7,1 \pm 3,7$ у.о.). Ці відмінності були статистично значущими на рівні $p < 0,05$.
6. Тренери в багатьох країнах світу під час комплектування складів своїх команд віддають перевагу більш підготовленим та біологічно зрілим гравцям, які мають перевагу над тими спортсменами, що народилися у другій половині календарного року. В складах кадетських, юніорських та молодіжних збірних команд з баскетболу спостерігалось достовірно більша кількість баскетболістів, які народилися в першій половині календарного року. Ця тенденція була характерною для багатьох провідних країн світу. В спорті вищих досягнень ця диспропорція повністю втрачалася, що свідчить про тимчасову перевагу використання

«ефекту віку» задля досягнення переваги над суперниками під час участі в молодіжних міжнародних змаганнях.

7. Перспективними напрямками розвитку баскетболу в умовах інтернаціоналізації та професіоналізації гри можуть бути: 1) збільшення різниці в класі та можливостях між топ-клубами та командами, що будуть виступати у якості «спортивних донорів»; 2) збільшення рівня заробітних плат та прибутків від проведення міжнародних спортивних змагань на клубному рівні; 3) використання єдиних підходів під час довгострокової підготовки віддаленого та найближчого резерву, а також в тренувальному процесі команд високої кваліфікації; 4) підвищення видовищності змагань та рівня спортивних результатів; 5) зменшення організаційно-правових, соціальних та інших перепон для перспективних гравців щодо побудови своєї професійної кар'єри та вільного переміщення на світовому ринку спортивних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амренова Г.Р. Критерии отбора в баскетболе// Современный олимпийский спорт и спорт для всех: VIII Междунар. науч. конгресс. Т.2. – Алматы, 2004. – С. 277-278.
2. Ахметов И. Молекулярно-генетические маркеры в спортивном отборе / И.Ахметов, В. Ильин, С. Дроздовская // Наука в олимпийском спорте. – 2013. - № 4. – С. 26-31.
3. Бабушкин В.З. Специализация в спортивных играх/ В. З. Бабушкин. – Киев: Здоровья, 1991. – 161 с.
4. Балан Б. Особливості відбору футболістів на етапі підготовки до вищих досягнень на основі комплексного тестування кандидатів у професійні команди / Б.Балан // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2012. - № 1. – С. 8-11.
5. Баскетбол: [примерная программа спортивной подготовки для ДЮСШ, СДЮШОР]/ сост. Ю.М. Портнов, В.Г. Башкирова, В.Г. Луничкин, М.И. Духовный, А.Б.Мацак, С.В. Чернов, А.Б. Саблин; Федеральное агентство по физической культуре и спорту. – Москва: «Советский спорт». – 2009. – 100 с.
6. Баскетбол: Навч. програма для ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ. (навчально-тренувальні групи та групи спортивного вдосконалення) / Держкомспорт України. Підготували: Л.Ю. Поплавський, В.Г. Окіпняк. – К., 1999. – 126 с.
7. Баскетбол: Навч. програма для ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ. (групи початкової підготовки I-го і II-го років навчання) / Держкомспорт України. Підготували: А.Д. Леонов, А.І. Вальтін. – К., 1999. – 112 с.
8. Безмылов Н.Н. Критерии отбора квалифицированных баскетболистов в команду: дис... канд. наук по физ. воспитанию и спорту : 24.00.01 / Н.Н. Безмылов : НУФВСУ. – Киев, 2010. – 294 с.

9. Безмилов Микола. Способи оцінювання ефективності змагальної діяльності в баскетболі/ М. Безмилов, І. Безмилов// Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2010. - № 2. С. 3-6.
10. Безмилов М. Програма підготовки спортивного резерву та відбір баскетболістів у Франції / М. Безмилов // Спортивний вісник Придніпров'я. - 2017. - № 2. - С. 5-12.
11. Безмылов Н.Н. Современные технологии контроля соревновательной деятельности баскетболистов в НБА / Н.Н. Безмылов // Баскетбол: історія, сучасність, перспективи: матеріали І Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної інтернет-конференції (м. Дніпро, 20-21 грудня) / відповід. ред. О.О. Мітова; тех. ред. Т.В. Михайлова. – [Електронний ресурс] - Дніпро : ДДІФКіС, 2016. – С.118-124.
12. Безмилов Микола. Педагогічне тестування баскетболістів різної кваліфікації та ігрових амплуа для ефективності змагальної діяльності/ М. Безмилов, О. Шинкарук // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2011. - № 3. С. 8-12.
13. Безмылов Н.Н. Особенности соревновательной деятельности баскетболистов высокой квалификации различного возраста/ Н.Н. Безмылов, О.А. Шинкарук// Актуальные проблемы физического воспитания и спорта, Киев ДНДІФВС, 2010. – С. 14-17.
14. Безмылов Н.Н. Оценка соревновательной деятельности баскетболистов высокого класса в игровом сезоне: монография / Н.Н. Безмылов, О.А. Шинкарук. – К., 2013. – 144 с.: ил., табл. – Библиография.: с. 139-143.
15. Безмылов Н.Н. Влияние реализации отдельных технико-тактических действий на итоговое выступление баскетбольной команды в соревнованиях/ Н.Н. Безмылов // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія № 15 - К.: Вид-во НПУ імені Драгоманова, 2014. – Випуск 11 (52) 14. – С. 9-14.
16. Безмылов Н. Система отбора игроков и подготовка резерва для национальной сборной команды по баскетболу / Н. Безмылов,

- О. Шинкарук, Е. Мурзин // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 1. – С. 5–14.
17. Безмылов Н.Н. Влияние «эффекта возраста» на отбор спортсменов и комплектование составов молодежных команд в игровых видах спорта / Н.Н. Безмылов // Наука в олимпийском спорте. – 2017. - № 2. – С. 17-22.
18. Борисова О.В. Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на материале тенниса) [текст]: монография / Ольга Борисова – К.: Центр учебной литературы. – 2011. – 312 с.
19. Бриль М.С. Отбор в спортивных играх / М.С. Бриль. - М. “ФиС” 1980
20. Булгакова Н.Ж. Проблема отбора в процессе многолетней тренировки (на материале плавания): автореф. дис.....докт.пед.наук: спец: 13.00.04 “Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки” – М.: ГЦОЛИФК, 1977. – 34с.
21. Вайт Д. Глобализация и спорт / Д. Вайт // Наука в олимпийском спорте. – 2013. №1. – С. 125-128.
22. Волков Л.В. Теория и методика детского и юношеского спорта / Л.В. Волков. – К.: Олимп. лит., 2002 – 293 с.
23. Годик М.А. Комплексный контроль в спортивных играх / М.А. Годик, А.П. Скородумова. – М.: Советский спорт, 2012. – 336 с.
24. Гойхман М.Б. Критерии завершающего отбора юных квалифицированных баскетболистов 16-18 лет учащихся специализированного отделения УОР: дис... канд. пед. наук: 13.00.04/ Гойхман Михаил Борисович. – СПб., 1999. - 183с.
25. Дорошенко Э.Ю. Теоретико-методические основы управления технико-тактической деятельностью в командных спортивных играх: дис... д-ра наук по физ.. воспитанию и спорту: 24.00.01 / Э.Ю. Дорошенко: МОНУ; НУФВСУ. – Киев, 2014. – 458 с.
26. Ершова Е.Н. Отбор, комплектование и поэтапная подготовка команд по баскетболу/ Е.Н. Ершова. В кн.: ЛНИФК. Тезисы к итоговой научн. конференции. ЛНИИФК. Л. 1972, С. 30-32.

27. Железняк Ю.Д. Совершенствование системы подготовки спортивных резервов в игровых видах спорта: автореф. дис. на соискание учен. степени доктора пед. наук: спец. 13.00.04 “ Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки” / Ю.Д. Железняк. - М., 1981. 48 с.
28. Запорожанов В.А. Система отбора (селекции) важнейший фактор формирования резерва для олимпийской подготовки / В.А. Запорожанов, А.И. Кузьмин, В.Ф. Дьяченко // Современный олимпийский спорт: Тезисы докладов международного научного конгресса. Киев, 10-15 мая 1993 г. – Киев, 1993. – С. 136-138.
29. Камаев О. Особенности системного подхода в процессе подготовки спортсмена / О. Камаев // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2009. - № 3. – С. 115-118.
30. Калита М.В. Факторы, влияющие на эффективность игровой деятельности баскетболистов различных амплуа / М.В. Калита // Мир науки, культуры, образования. – 2009. - №4. – С.127-129.
31. Келлер В.С. Соревновательная деятельность в системе спортивной подготовки / В.С. Келлер // Современная система спортивной подготовки. – М.: СААМ, 1995. – С. 41-50.
32. Кириченко Р. Анализ соревновательной деятельности в баскетболе: теоретико-методические аспекты / Р. Кириченко // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта: Сб. науч. тр. – Харьков: ХДАДМ (ХХПИ), 2004. - №21. – С. 25-34.
33. Коваленко О.П. Проблеми підготовки резерву в баскетболі // О.П. Коваленко // Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму: V Міжнародна науково-практична конференція: тези доповідей (Запоріжжя, 10-11 жовтня 2013 р); Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2013. – С. 116-118
34. Коган М.Е. К вопросу об универсализации и специализации игровых функций баскетболиста / М.Е. Коган // Респуб. научн. конф. “Вопросы

- возр. Физиологии и педагогики спорта в Киргизии”. – Фрунзе, 1985. – С. 161-163.
- 35.Козина Ж.Л. Теоретико-методические основы индивидуализации учебно-тренировочного процесса спортсменов в игровых видах спорта : дис... д-ра наук по физ. воспитанию и спорту : 24.00.01 / Ж.Л. Козина ; Харьковский НПУ им. Г.С. Сковороды. – Харьков, 2010. – 648 с.
- 36.Козіна Ж.Л. Визначення ефективності змагальної діяльності в баскетболі за допомогою застосування інформаційних технологій/ Ж.Л. Козіна, Е.В. Церковна, В.А. Воробйова // Слобожанський науково-спортивний вісник: зб.наук.ст. – Харків, 2008. – Вип. 1-2. – С.151-155.
- 37.Короткова Т.П. Научно-обоснованный отбор одаренных спортсменов для этапа реализации высших результатов/ Т.П. Короткова // Здоров'я і освіта: проблеми та перспективи: Матеріали конф. – Донецьк, 2004. – С. 215-216.
- 38.Корягин В.М. Подготовка высококвалифицированных баскетболистов: Учебн. для вузов физ. воспит. / В.М. Корягин. – Львов, Крам, 1998 – 192 с.
- 39.Корягин В.М. Система контроля в подготовке баскетболистов / В.М. Корягин // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта: Сб. науч. тр. – Харьков: ХДАДМ (ХХПИ), 2002. - №27. – С. 92-97.
- 40.Костюкевич В.М. Теоретичні та методичні основи моделювання тренувального процесу спортсменів ігрових видах спорту. – автореф. дис. д-ра наук з фіз.вих і спорту , Київ 2012. – 44с.
- 41.Латышкевич Л. Проблема повышения эффективности соревновательной деятельности в спортивных играх / Л.А. Латышкевич, М. Воробьев, Л. Бухтий // Наука в олимпийском спорте. – 1997. - №2. – С.13-16
- 42.Латышкевич Л.А. Подготовка спортсменов высокой квалификации в спортивных играх. / Л.А. Латышкевич. – К., 1992.
- 43.Лебедь Ф.Л. Теория спортивных игр как основа управления подготовки квалифицированных спортсменов в этих видах спорта/ Ф.Л. Лебедь //

- Управление подготовкой спортсменов высокой квалификации в спортивных играх: Сб научн. тр. – К., 1989. –С. 4-39.
- 44.Леонов А.Д. Структура игры и организации соревновательного процесса в игре в баскетбол/ А.Д. Леонов. – К., 1991.
- 45.Лисенчук Г.А. Теоретико-методические основы управления подготовкой футболистов: дис... докт. наук по физ. воспитанию и спорту: 24.00.01 / Лисинчук Геннадий Анатолієвич. НУФВСУ. – К., 2004. – 377 с.
- 46.Лосева И. Методические приемы в адаптации молодых баскетболистов в условиях соревновательной деятельности команд высшего класса / И.Лосева, М. Питын // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2010. - № 1. – С.24-30.
- 47.Луничкин В.Г. Особенности подготовки высококвалифицированных баскетболистов/ В.Г. Луничкин // Научно-спортивных вестник. – М., 1985. - №2 – 32с.
- 48.Луничкин В.Г. Технология функционирования национальных и профессиональных команд в баскетболе / В.Г. Луничкин // Современный баскетбол - настоящее и будущее : сб. материалов Всероссийской науч.-практ. конф. - М., 2009. - С. 147-153.
- 49.Луничкин В.Г. Методология подготовки олимпийского резерва в баскетболе / В.Г. Луничкин // Теория и практика физ. культуры. – 1991. - № 7. – С. 52-53.
- 50.Лысенко Е.Н. Особенности структуры функциональной подготовленности высококвалифицированных баскетболистов различной специализации / Е.Н. Лысенко // Наука в олимпийском спорте. – 2010. – № 1-2. – С. 80-86.
- 51.Максименко І.М. Теоретико-методичні основи багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх: дис... д-ра наук з фіз. Виховання і спорту: 24.00.01 / І.М. Максименко : Луганський НУ ім. Т.Шевченка. – Луганськ. 2010. – 453 с.

- 52.Матвеев Л.П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов/ Лев Павлович Матвеев. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 320с.
- 53.Миланович Д. Диагностика функциональных и двигательных способностей как критерий отбора членов сборной команды по баскетболу/ Д. Миланович, И. Юркич, Д. Диздар // Спортивный отбор и ориентация в системе многолетней подготовки спортсменов: Материалы междунаrodn. научн. конф. посвященной 100-летию Олимпийских игр. Июнь 6-8, 1996. /УГУФВС. – К.,1996. – С. 19-20.
- 54.Мітова О.О. Інтегральна підготовка баскетболістів 17-19 років при переході в команди Суперліги: автореф. дис....канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.01 “Олімпійський та професійний спорт” / О.О. Мітова. /ХДАФК. – Х., 2004. – 20с
- 55.Мотылянская Р.Е. Системно-структурный подход к изучению проблемы спортивного отбора / Р.Е. Мотылянская //Научно-спортивный вестник. – 1984. №5. - с.3.
- 56.Никитушкин В.Г. Организационно-методические основы подготовки спортивного резерва / В.Г. Никитушкин, П.В. Квашук, В.Г. Будэр. – М. Советский спорт, 2005. – 232с.
- 57.Николаенко В.В. Рациональная система многолетней подготовки футболистов к достижению высшего спортивного мастерства: монография / В.В. Николаенко. – К.: Саммит-книга, 2014. – 336 с.
- 58.Николич А. Отбор в баскетболе/ А. Николич, В. Параносич. – М.: Физкультура и спорт, 1984. -144с.
- 59.Новицкий Д.Э. Метод комплексной оценки подготовленности баскетболиста и команды в процессе игры / Д.Э. Новицкий // Мир спорта. – 2006. - №2. – С. 37-42.
- 60.Олешко В.Г. Моделювання, відбір і орієнтація в системі підготовки спортсменів (на матеріалі силових видів спорту) : дис... д-ра наук з фіз.

- виховання і спорту: 24.00.01 / В.Г. Олешко: НУФВСУ. – Київ. 2013. – 464 с.
61. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения/ Владимир Николаевич Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2004. – 806 с.
62. Платонов В.Н. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение. – К.: Олимпийская литература, 2013. – 624 с.
63. Поплавский Л.Ю. Баскетбол/ Леонид Юзефович Поплавский. - К.: Олимпийская литература, 2004. – 447с.
64. Родин А.В. Медико-биологические и психологические аспекты отбора спортсменов в игровых видах спорта / А.В. Родин, Д.В. Губа // Известия тульского государственного университета, физическая культура, спорт. – 2013. - №1. – С. 245-252.
65. Родионов А.В. Психологические основы подготовки баскетболистов/ Альберт Вячеславович Родионов, Валентина Ивановна Воронова. – К.: Здоровье, 1989. – 132с.
66. Сергієнко Л. П. Спортивний відбір: [теорія і практика у 2 кн. Книга 2 . : Відбір у різні види спорту : Підручник] // Л . П . Сергієнко . – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 784 с.
67. Стонкус С.С. Моделирование игровых действий как средство управления тренировочным процессом баскетболистов высокой квалификации/ С.С. Стонкус, А.И. Повилюнас. – В кн.: Научно-методическая 7-ая конференция республики Прибалтики и Белоруссии по проблемам спортивной тренировки 7-я Рига, 1978, - С. 114-115.
68. Стонкус С.С. Теоретические и методические основы спортивной подготовки баскетболистов: автореф. дис... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 “Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры”/ С.С. Стонкус. – М.: ГЦОЛИФК, 1987. – 46 с.

- 69.Сушко Р. Тенденції розвитку баскетболу з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі національної збірної Литви) / Р. Сушко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. - 2016. - № 4. - С. 11-15.
- 70.Филин В.П. Спортивный отбор в процессе многолетней подготовки/ В.П. Филин // Современная система спортивной подготовки. – М.: СААМ, 1995. – С. 360-372.
- 71.Фомин С.Г. Особенности подготовки резерва в зарубежном профессиональном баскетболе / С.Г. Фомин, О.Е. Лихачев, Р.Г. Ганиев // Теория и практика физической культуры. М. – 2015. - № 9. – С.94-96.
- 72.Хромаев З.М. Основы планирования и программирования подготовки баскетболистов высокой квалификации. Методические рекомендации/ З.М. Хромаев. - Киев: Киевский ГИФК, 1991. – 27с.
- 73.Чернов В.С. Адаптация баскетболисток 17-20 лет к соревновательной деятельности при переходе в команды высокого класса / С. В. Чернов, Л.Б. Андриющенко, Ю.О. Аверясова, О.Н. Андриющенко // Теория и практика физической культуры. - 2017. - № 4. - С. 78-80.
- 74.Чуча Ю.И. Отбор и подготовка баскетболистов: Учебно-метод. пособие/ Ю.И. Чуча/ ХХІІІ. – Х., 1996. – 204с.
- 75.Чуча Ю.И. Подготовка и отбор баскетболистов с учетом их специализации/ Ю.И. Чуча // Физическое совершенствование учащейся молодежи и повышении ее работоспособности: Межвуз. сб. науч. тр. – Харьков, 1989. – С. 48-52.
- 76.Чуча Ю.И. Специфика отбора в баскетболе / Ю.И. Чуча, С.Д. Новикова // Фізичне виховання студентів творчих фахів: збірка наукових праць кафедр фізичного виховання навчальних закладів художнього профілю. Харків, 1996. - №1. – С. 25-27.
- 77.Шамардин В. Актуальные проблемы современного отбора в игровых видах спорта/ В. Шамардин, Г. Шамардина // Олимпийский спорт и спорт

- для всех: Тезисы V междунар. научн. конгресса. – Минск: БГАФК. 2001. – С. 183.
- 78.Шинкарук О.А. Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования (на материале олимпийских видов спорта): монография / О.А. Шинкарук. – К.: Олимпийская литература., 2011. – 360 с.
- 79.Шинкарук О. Експертне оцінювання ефективності змагальної діяльності баскетболістів високої кваліфікації в ігровому сезоні/ О. Шинкарук, М. Безмилов // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. Волинського національного університету імені Лесі Українки, Луцьк, 2012. – Ч4 (20). – С.509 – 513.
- 80.Шинкарук О.А. Інтегральні індекси ефективності змагальної діяльності баскетболістів різного амплуа/ О.А. Шинкарук, М.М. Безмилов // Вісник запорізького національного університету. 2012 №4 - С. 14-22.
- 81.Шинкарук О.А. Интегральные индексы при оценке соревновательной деятельности баскетболистов высокой квалификации /О. Шинкарук, Н. Безмылов //Наука в олимпийском спорте. – 2013. - №1. – С. 49-55.
- 82.Abdelkrim B.N. Positional role and competitive-level differences in elite-level men's basketball players. / B.N. Abdelkrim, A. Chaouachi, K. Chamari, M. Chtara, C. Castagna // Journal of Sports Strength & Conditioning Research. – 2010. – 24 (5): 1346–1355.
- 83.Abdelkrim B.N. Time–motion analysis and physiological data of elite under-19-year-old basketball players during competition /B.N. Abdelkrim, S.E. Fazaа, J.A. Ati // British Journal of Sports Medicine. 2007; 41:69–75.
- 84.Addona V. A Closer Look at the Relative Age Effect in the National Hockey League / V. Addona, P.Yates // Journal of Quantitative Analysis in Sport. – 2010, 6(4), P. 1-17.
- 85.Alemdaroğlu U. The relationship between muscle strength, anaerobic performance, agility, sprint ability and vertical jump performance in

- professional basketball players /U. Alemdaroğlu // Journal of Human Kinetics volume. 2012, 31, P. 9–106.
86. Apostolidis N. Physiological and technical characteristics of elite young basketball players /N. Apostolidis, G.P. Nassis, T. Bolatoglou, N.D. Geladas, // J Sports Med. Phys. Fitness 4: 157–163, 2004.
87. Arrieta H. Relative age effect and performance in the U16, U18 and U20 European basketball championships / H. Arrieta, J. Torres-Unda, S.M. Gil & J. Irazusta // Journal of Sports Sciences. – 2016, V.34. P.1530-1534.
88. Astrand P.-O. Influence of biological age and selection / P.-O. Astrand // Endurance in Sport. – Oxford.: Blackwell Sci. Publ., 1992. – P. 285-289.
89. Balčiūnas M. Long term effects of different training modalities on power, speed, skill and anaerobic capacity in young male basketball players / M. Balčiūnas, S. Stonkus, C. Abrantes, J. Sampaio // J Sports Sci. and Med, 2006; 5: 163-170.
90. Bale P. Anthropometrical body composition and performance variables of young elite female basketball players. / P. Bale // Journal of Sports Medicine and Physical Fitness. – 1991, 31(2), P. 173-177.
91. Balonchuck W. The structural, functional and nutritional adaptation of college basketball players over a season / W. Balonchuck, H. Lukaski, W. Siders // J Sports Med Phys Fitness. 1991, 31, P. 165–172.
92. Bangsbo J. The Yo-Yo Intermittent Recovery Test: A useful tool for evaluation of physical performance in intermittent sports / J. Bangsbo, F. Iaia, P. Krstrup // Sports Med. 2008; 38 (1), P.37-51.
93. Barnsley R.H. “Birthday and success in minor hockey: The key to the NHL” / R.H. Barnsley, A. Thompson // Canadian Journal of Behavioral Science. – 1988, 20, P.167-176.
94. Barnsley R.H. Hockey success and birthdate: The relative age effect / R.H. Barnsley, A.H. Thompson, R.E. Barnsley // Canadian Association for Health, Physical Education, and Recreation. – 1985, 51(1), P. 23-28.

95. Bell W. The morphological characteristics of the association football players/ W. Bell, G. Rhodes// Brit. J. Sports Med., 1975, v. 4, p. 196-200.-5.
96. Billie J. M. Basketball. Theory and Practice/ Moore J. Billie, White O. John. – 1980. – 306 p.
97. Berg K. Comparison of physical and performance characteristics of NCAA division I basketball and football players / K. Berg, R.W. Latin // J Strength Cond. Res. 1995: 9: 22 – 26.
98. Bompa T. Total Training for Young Champions. Champaign, IL: Kinetics H, editor; 2000.
99. Côté J. When “where” is more important than “when”: Birthplace and birthdate effect on achievement of sporting expertise / J. Côté, D.J. Macdonald, J. Baker, B. Abernethy // Journal of Sport Sciences. – 2006, 24(10), P. 1065-1073.
100. Delorme, N., Chalabaev, A., & Raspaud, M. (2011). Relative age is associated with sport dropout: evidence from youth categories of French basketball / N. Delorme, A. Chalabaev, M. Raspaud // Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports. – 2011, 21(1), P. 120–128.
101. Dežman B. Classifying young basketball players into playing positions with chosen anthropometric and motor variables/ B. Dežman, F. Erčult, G. Vučković. 3rd International scientific conference Kinesiology new perspectives, Opatija, Croatia, September 25-29, 2002, proceedings book. Kinesiology: new perspectives: proceedings book Zagreb: Faculty of kinesiology, University of Zagreb. – 2002, P. 943-946.
102. Dežman B. Expert model of decision-making system for efficient orientation of basketball players to positions and roles in the game/ B. Dežman, S. Trninić, D. Dizdar // Empirical verification. Collegium antropologicum. – 2001, 25 (1), P.141-152.
103. Dizdar D. Structural analysis of the position players in the basketball game on some anthropological characteristics / D. Dizdar, S. Trninić, B. Matkovic // Croatian sports medicine Journal. 1996, 10 (3), P. 108-116.

104. Drinkwater E.J. Modeling age and secular differences in fitness between basketball players / E.J. Drinkwater, W.G. Hopkins, M.J. McKenna, P.H. Hunt, D.B. Pyne // *Journal of Sport Sciences*. – 2007. – 25 (8): 869–878.
105. Drinkwater E.J. Design and interpretation of anthropometric and fitness testing of basketball players / E.J. Drinkwater, D.B. Pyne, M. McKenna // *Sports Medicine*. 2008; 38 (7):565–578.
106. Erculj F. Physical demands on young elite European female basketball players with special reference to speed, agility, explosive strength, and take-off power / F. Erculj, M. Blas, M. Bracic // *J Strength Cond Res*. 2010;24 (11):2970–2978.
107. Esteva S. Birthday and basketball success / S. Esteva, F. Drobic, J. Puigdellivol, L. Serratosa, M. Chamorro // *Apunts Med Esport*. – 2006, 41. P.25-30.
108. Gerodimos V, Manou V, Kellis E, Kellis S. Body composition characteristics of elite basketball players. *Journal of Human Movement Studies*, 2005; 49: 115-126..
109. Janeira M.A. Game intensity in basketball. An interactionist view linking time-motion analysis, lactate concentration and heart rate / M.A. Janeira, J. Maia // *Coaching and Sport Science Journal*. 1998; 3: 26–30.
110. Jeličić M. Anthropometric characteristics of high level European junior basketball players / M. Jeličić, D. Sekulić, M. Marinković // *Collegium Antropologicum*. 26, 2002. P. 69-76.
111. Jimenez I. “Relative age effect in Spanish association football: Its extent and implications for wasted potential” / I. Jimenez, M. Pain // *Journal of Sport Science*. – 2008, 26, P. 995-1003.
112. Karipidis A, Fotinakis P, Taxildaris K, Fatouros J. Factors characterising a successful performance In basketball. *J of Human Movement Studies*, 2001; 41: 385-97.

113. Karpowicz K. Interrelation of selected factors determining the effectiveness of training in young basketball players/ K. Karpowicz // *Hum Mov.* – 2006, 7(2), P. 130–146.
114. Latin R.W. Physical and performance characteristics of NCAA division I male basketball players /R.W. Latin, K. Berg, T. Baechle // *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 8, 1994. P. 214–218.
115. Leger L.A. The multistage 20 meter shuttle run test for aerobic fitness/ L.A. Leger, D. Mercier, C. Gadoury, J. Lambert // *Journal of Sports Sciences*. 1988; 6:93–101.
116. Marinkovic D. The differences in aerobic capacity of basketball players in different playing positions / D. Marinkovic, S. Pavlovic // *Physical Education and Sport.* – 2013. – V.11 (1). – P. 73-80.
117. Narazaki K. Physiological demands of competitive basketball /K. Narazaki, K. Berg, N. Stergiou, B. Chen // *Scand. J. Med. Sci. Sports*. 2008.
118. Ostojic S. M. Profiling in basketball: Physical and physiological characteristics of elite players /S.M. Ostojic, S. Mazic, N. Dikic // *The Journal of Strength & Conditioning Research.* – 2006, 20 (4), P. 740-744.
119. Pearson DT, Naughton GA, Torode M. Predictability of physiological testing and the role of maturation in talent identification for adolescent team sports. *J Sci Med Sport*, 2006; 9(4): 277–87
120. Pojskic H. Morphological differences of elite Bosnian basketball players according to team position /H. Pojskic, V. Separovic, M. Muraovic, E. Uzicanin // *Int. J. Morphol.*, 32(2):690-694, 2014.
121. Torres-Unda J. Anthropometric, physiological and maturational characteristics in selected elite and non-elite male adolescent basketball players / J. Torres-Unda, I. Zarrasquin, J. Gil, F. Ruiz, A. Kortajarena, M. Seco, J. Irazusta // *Journal of Sports Science.* – 2013, 31 (2), P. 196-203.
122. Trninić S., D. Dizdar System of the Performance Evaluation Criteria Weighted per Positions in the Basketball Game // *Coll. Antropol.* 24 (2000) 1: 217–234.

123. Trninic S. Analysis of differences between guards, forwards and centers based on some anthropometric characteristics and indicators of playing performance in basketball / S. Trninic, D. Dizdar, Z.J. Fressl // *Kinesiology*. – 1999. – V.31 (1). – P. 29-36.
124. Tsitskaris G. Speed, speed dribble and agility of male basketball players playing in different positions /G. Tsitskaris, A. Theoharopoulos, A. Garefis // *J. Hum. Mov. Stud.*, 45(1):21-30, 2003.
125. Vučković I. Relative age effect and selection of young basketball players / I. Vučković, A. Kukrić, B. Petrović, R. Dobraš // *Physical culture*. – 2013, 67(2), P. 113-119.
126. Wissel H. *Baloncesto* / Wissel Hal. Barcelona, 1996. – 232 p.
127. Ziv G. Physical attributes physiological characteristics, on-court performances and nutritional strategies of female and male basketball players / G. Ziv, R. Lidor // *Sports Medicine*. – 2009,39 (7), P. 547-568
128. Ziv G. Predicting team rankings in basketball: The questionable use of on-court performance statistics / G. Ziv, R. Lidor, M. Arnon // *Int J Perform Anal Sport*/ - 2010. V. 10. P. 103–104.
129. www.basketball-reference.com